పద్యకావ్యములు

		ప్రతి 1-కి రూ.	అ.
అచ్చతెనుఁగురామాయణము	...	2	8
అడవిమల్లెలు	...	0	12
అనంతునిఛందము, (ఛందోదర్పణము)	...	2	0
అనిరుద్ధచరిత్రము, కనుపర్తి అబ్బయామాత్యప్రణీతము	...	1	0
అనుభవసారము, శ్రీపాలకురికి సోమనాథప్రణీతము	...	1	0
అప్పకవీయము, క్రొత్తకూర్పు	...	5	0
అప్పకవీయవిమర్శ, శ్రీశిష్ట్లదుగ్గు రామమూర్తిగారిది	...	0	12
అంబరీషోపాఖ్యానము, సటీక	...	0	8
ఆముక్తమాల్యద, (విష్ణుచిత్తీయము), సటీక	...	8	8
ఆంజనేయదండకము, హనుమద్దండకము	...	0	4
అన్యవాదకోలాహలము, ద్విపద, లఘుటీక	...	0	12
ఆంధ్రభాగవతము, పద్యకావ్యము, 2 సంపుటములు	...	15	0
ఆంధ్రభారతము, పద్యకావ్యము:—			
ఆదిపర్వము, పద్యకావ్యము, పెద్దచ్చు	...	1	8
,, టీక, పాత్రప్రతి	...	8	0
ఆదిపంచకము, ఒకటేసంపుటము	...	11	4
యుద్ధపంచకము, స్త్రీపర్వము	...	7	8
[illegible]ంతిప[illegible]కము	...	7	8
[illegible] పర్వములు గలసంపుటము	...	4	0
[illegible]రణ్యపర్వము	...	4	0
విరాటోద్యోగపర్వములు	...	4	0
భీష్మద్రోణపర్వములు	...	4	0
కర్ణశల్యసౌప్తికస్త్రీపర్వములు	...	4	0
శాంతిపర్వము	...	4	0
అనుశాసనిక, అశ్వమేధ, ఆశ్రమవాస, మౌసల, మహాప్రస్థానిక, స్వర్గారోహణపర్వము	...	4	0

శ్రీరస్తు.

విష్ణుమాయావిలాసము

శ్రీ కంకంటి పాపరాజుగారు

పరిష్కర్త

డా. నేలటూరు వేంకటరమణయ్యగారు

ఎం. ఏ., పిహెచ్. డి

చెన్నపురి

వావిళ్ల రామస్వామిశాస్త్రులు అండ్ సన్స్

వారిచే బ్రకటితము.

1955

కృతిసమర్పణము

భాషోద్ధారక, కళాప్రపూర్ణ:

బ్ర. శ్రీ వావిళ్ల వేంకటేశ్వరశాస్త్రులవారికి.

పీఠిక

శ్రీకంకంటి పాపరాజకృత విష్ణుమాయావిలాస యక్షగానమునకు నేటివఱ కుపలబ్ధమైన వ్రాతప్రతి యొక్కటియె. ఇది తంజాపూరు సరస్వతీమహాలు పుస్తక భాండాగారము నందున్నది. (చూ. క్యాటలాగ్: ఆంధ్రవిశ్వవిద్యాలయ ప్రచురణములు. ౧౧. గ్రంథసంఖ్య ౪౯౫౬, పుటలు ౧౯౩-౧౯౪). ప్రస్తుతముద్రణ మీమాతృకనుజూచి వ్రాసికొనిన రెండుప్రతులపై నాధారపడి యున్నది. పైఁ బేర్కొనిన సరస్వతీపుస్తక భాండాగారమునుండి నేను వ్రాయించి తెప్పించుకొనిన దొకటి; తెలుగువ్రాయ నలవాటులేని వ్రాయసకాడు వ్రాయుటవలన నిందుతప్పు లనేకములు గలవు. ఆంధ్రవిశ్వవిద్యాలయ తెలుగుశాఖవారు వ్రాయించి తెప్పించుకొనియుండిన ప్రతిమఱియొకటి; నాయుపయోగార్థము మిత్రులు శ్రీ. యస్. వి. జోగారావుగారు శ్రీకొమ్మనమంచి జోగయ్యశర్మగారిచే దీనికొక నకలు వ్రాసి యంపిరి. మాతృకయొక్కటియే యైనను నీరెండునకలు లందచట నచట కొన్ని భేదములు గాన్పించుచున్నవి. కాని పరిగణింపఁ దగినవి కావు. అందందు గ్రంథపాతము లున్నను నవి యల్పములు. గ్రంథము నంతటను తప్పులు మెండుకొని యుండినవి. వీనిని సవరించి సరియైనపాఠమును గుదుర్చుకొనుట సులభసాధ్యము గాక పోయినది. ఈపట్టున చిరమిత్రులు పూజ్యులు శ్రీమానవల్లి

రామకృష్ణకవిగారు నాకమోఘమైన సహాయమొనర్చిరి. వారికిని శ్రీశ్రీలు జోగారావు, జోగయ్యశర్మగారలకును కృతజ్ఞతా పూర్వక వందనములను సమర్పించుచున్నాను.

బ్రహ్మశ్రీ కళాప్రపూర్ణ వావిళ్ల వేంకటేశ్వరశాస్త్రుల వారు ముద్రణవిషయమును ప్రస్తావమునకు దెచ్చినవెంటనే యరమరికలేక ముద్రణభారమునువహించి తమ భాషోద్ధారక బిరుదము సార్థకమయినదని స్పష్టమొనర్చిరి. వారికి నా చేమోడ్పులు.

నేలటూరు వేంకటరమణయ్యం.

I

౧

ఆంధ్రమున విష్ణుమాయావిలాసము అను పేరుగల గ్రంథములు నాలుగు గలవు. ఇందు రాధామాధవబిరుదాంకిత చింతలపూడి ఎల్లయార్య కృత విష్ణుమాయావిలాసనాటకము ప్రాచీనతమము; కృష్ణరాయల యుగమునకుఁ జెందినది. ఆనాఁడు విరచితమైన రసవత్తరాంధ్రపద్యకావ్యములలో నిదియొకటి. ౧౯౩౩-వ సంవత్సరమున నిది మదరాసు విశ్వవిద్యాలయము వారిచేఁ బ్రకటింపఁబడెను. తరువాత క్రీ. శ. ౧౮-వ శతాబ్దాంతమున రోసనూరి * వెంకటపతి యనుకవి 'విష్ణుమాయావిలాస' మను మూఁడాశ్వాసముల పద్యకావ్యము నొకదానిని రచించి వెంకటగిరిప్రభువైన బంగారు యాచమనాయని కంకితమొసఁగెను. ఇది వెంకటగిరిమహారాజు వెలుగోటి రాజగోపాలకృష్ణ యాచేంద్రులవారిచే ౧౯౦౦-వ సంవత్సరమున ముద్రింపఁబడెను.

పైరెండు గ్రంథములు గాక ఉత్తరరామాయణ కృతికర్తయగు కంకంటి పాపరాజు దా నొక విష్ణుమాయావిలాసయక్షగానమును రచించినట్లు ఉత్తరరామాయణపీఠికయందును, ఆశ్వాసాంతగద్యలందును జెప్పుకొనియున్నాఁడు.

"శ్రీవెలయ మున్ను విష్ణుమాయావిలాస
యక్షగానంబు మాకె సమర్పణముగఁ
జేసి తది యాదిగా మేము నీసుధాను
సారివాక్కులఁ జొక్కియున్నార మనఘ" (౧-౨౨)

---

* నెల్లూరు జిల్లా వెంకటగిరిసంస్థానమునకుఁ జెందిన సగుటూరు సీమయం దీగ్రామము గలదు. వెంకటపతియో, యాతని పూర్వికులో సదరు గ్రామవాస్తవ్యులై యుండవలయును.

"విష్ణుమాయావిలాసాభిధాన యక్షగాన నిర్మాణప్రవీణతానిధాన పాపరాజప్రధానప్రణీతంబైన శ్రీమదుత్తరరామాయణం బను మహాకావ్యంబునందు" ఇత్యాది. (౧-౩౩౪)

ఇది యముద్రితము. "ఈకవియొక్క విష్ణుమాయావిలాసము నేఁడు విష్ణుమాయావిలాసమునకే ఆకరమైనది" అని మిత్రులు బ్ర. శ్రీ. పంచాగ్నుల ఆదినారాయణశాస్త్రులవారు తాము పరిష్కరించిన యుత్తరరామాయణ పీఠికలో వగచిరి. కాని శాస్త్రులవారు తలఁచినట్లు ఈయక్షగానము నష్టము గాలేదు. తంజాపూరు సరస్వతీమహాలు పుస్తకభాండాగారమున నొక ప్రతి కలదు. (చూ: డిస్క్రిప్టివ్ క్యాటలాగు - ఆంధ్రవిశ్వవిద్యాలయప్రచురణలు సంఖ్య ౧౧, పుట ౧౯౩.) ఈక్యాటలాగును తయారుచేసినవారీగ్రంథమును గూర్చి యిట్లు చెప్పియున్నారు :

"విష్ణుమాయావిలాసము—ఇందు కృష్ణభగవానుని మాయలు వర్ణింపఁబడియె. సంపూర్ణము. వ్రాత మంచిది. గ్రంథపాఠము లేదు. శైథిల్యము గానరాదు. తప్పులుగలవు." (పుట ౧౯౩)

ఇందువలన పాపరాజకృత విష్ణుమాయావిలాస యక్షగానము నశించిపోలేదని తెలియుచున్నది. నేఁటికిని లభ్యపడు ప్రాచీనయక్షగానములయందిది యొకటి. కవి దొడ్డవాఁడు; నాటకము రసవంత మైయుండు ననుటయు సహజమే.

విష్ణుమాయావిలాసమును పాపరాజు యక్షగానముగ రచింపఁగా గానినే గంకంటి నారసింహాకవి యాపేరిటి ద్విపదకావ్యము నొకదాని వ్రాసెను. నారసింహాకవికృతద్విపద విష్ణుమాయావిలాసము క్రీ. శ. ౧౮౬౫ లో మదరాసు నందలి విద్వన్మనోరంజనీ ముద్రాక్షరశాలయందు బ్ర. శ్రీ. పాలపర్తి నాగేశ్వర శాస్త్రులుగారిచే లేఖకప్రమాదాదిజనితదోషంబులు లేకుండునటులు పరిష్కరింపఁబడి ముద్రితమై ప్రచురింపఁబడెను. ఈగ్రంథముగాని, తద్రచయితగాని

యాంధ్రకవుల చరిత్రకారులగు వీరేశలింగంపంతులుగారి దృష్టి కెక్కకపోయినను, ఆనాటి పండితుల కిది కేవల మపరిచితము గాదు. శ్రీబహుజనపల్లి సీతారామాచార్యులవారు ద్విపదవిష్ణుమాయావిలాసమును జక్కఁగ నెఱుఁగుదురు. శబ్దరత్నాకరమునం దీగ్రంథము నుదాహరించుటయేకాక తన్నిఘంటుపీఠికయందు కంకంటి నారసింహకవిని బేర్కొనియున్నారు. అముద్రిత గ్రంథ చింతామణ్యధిపతులగు పూండ్ల రామకృష్ణయ్యగారును నెఱుఁగుదురు. వారీ గ్రంథము నొకం నొక సందర్భమున నుదాహరించి యున్నారు.

౨

ఇంతవఱకు ఆంధ్రవిష్ణుమాయావిలాసముల విచారము. ఇఁకమీఁద ద్విపద విష్ణుమాయావిలాసమునకు సంబంధించిన చర్చ. మొదట నీతద్గ్రంథ కర్త చరిత్రము గనుఁగొనవలసియున్నది. స్వవిరచిత ద్విపదప్రబంధమునఁ గంకంటి నారసింహకవి యిట్లు చెప్పుకొనియున్నాఁడు :

"ఆర్వేల వంశాబ్ధిహారిణలాంఛనుఁడు, గర్వితరిపుమంత్రి గర్వభంజనుఁడు
గురుతర శ్రీవత్సగోత్రపావనుఁడు, పరిలబ్ధ మదనగోపాలభావనుఁడు
ప్రపితామహుని వల్లభప్రభుఁ బోలి, యెపుడు బంధులఁ బ్రోచు హితకీర్తిశాలి
యగణితమతిధాత యై తమతాత, యొసఁగ నయ్యప్పను బోలు సఖిలైకదాత
కంకంటి యప్పయామాత్య గ్రణిసుమారుండు, పంకజాక్షునమప్రభావిహారుండు
మాయన్న నరసమాంబాగర్భశుక్తి, జాయతమౌక్తికంబగు శుభవ్యక్తి
నరవర్ణ్యు వేంకటనరసింహుఁగన్న, నరసుండు పాపరాజప్రధానుండు."

పై ద్విపదలవల్ల ద్విపదవిష్ణుమాయావిలాస గ్రంథకర్తయగు నారసింహకవి విష్ణుమాయావిలాసయక్షగానోత్తరరామాయణ రచయితయగు కంకంటి పాపరాజునకుఁ దమ్ముఁ డని తెలియవచ్చుచున్నది. నారసింహకవి చెప్పిన స్వవంశచరిత్ర సరియైన దని కంకంటి పాపరాజకృత గ్రంథములు రుజువుసేయుచున్నవి. పాపరాజు విష్ణుమాయావిలాస యక్షగానమున స్వవంశము నిట్లు ప్రశంసించియున్నాఁడు :

“వరుస మీముత్తాత వల్లభామాత్యుండు
కృతకృత్యుఁడై మించెఁ గృష్ణుఁ గొలిచి
ఘనుఁడు మీతాత అయ్యనమంత్రి మదనగో
పాలమంత్రోపాస్తి ప్రతిభ జెంజెఁ
కరుణాబ్ధి మీతండ్రి కంకంటి అప్పయ్య
ప్రభుఁడు తాదృశకీర్తి బాగుమీఱె
శ్రీవత్సగోత్రవారిధి కౌస్తుభమురీతి
వారికంటెను నీవు మీఱినావు
నరసమాగర్భజలధి రత్నంబు నీదు
తమ్ముఁడగు నారసింహు చిత్తంబు నిదియె
భక్తిఁ గృతియిమ్ము మదనగోపాలునకును
సద్గుణనివాస పాపరాజప్రధాన !” *

ఈ విషయమునే యుత్తరరామాయణ గ్రంథావతారికయం దిట్లు చెప్పియున్నాఁడు:

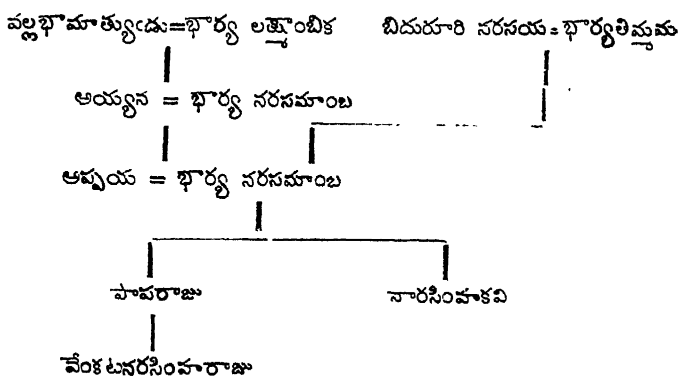
“విమతగర్వాపహారు లార్వేలవారు, అట్టియార్వేలవారిలో నలఘుకీర్తి
వెలయు శ్రీవత్సగోత్రారవిందహేళి, మహితగుణశాలి వల్లభామాత్యమౌళి.
శ్రీవల్లభుండు లక్ష్మీ, దేవిని ముసు పెండ్లియైన తెఱఁగునఁ దనకున్
దేవేరిగ లక్ష్మాంబిక, నావల్లభమంత్రి పెండ్లియాడెన్ వేడ్కన్.
ఆలక్ష్మమాంబయం దా, వల్లభనామప్రధానవర్యుఁడు గనియెన్
పల్లవబాణాకారున్, హల్లకహితకీర్తిహారు నయ్యనధీరున్.
అయ్యనపద్యగుణావని, యయ్యనమంత్రిమణి నరసమాంబ వివాహం
బయ్యె నహార్యకుమారిని, నెయ్యంబునఁ బెండ్లియైన చెలతాల్పురహిన్.

* తంజావూరి సరస్వతీమహాలు లైబ్రరీలోని తెలుఁగు వ్రాతపుస్తకములపట్టీ (ఆంధ్రవిశ్వ విద్యాలయ ప్రచురణములు సంఖ్య ౧౪, పుట ౧౯3.).

ఆనరసమాంబగర్భాం, భోనిధి నమృతాంశుచందమున దానయశో
నూనవిభావిభవై కని, ధానంబగు నప్పయప్రధానుఁడు వొదమెన్.
జననుతుఁ డయ్యప్పనఘుఁ, డనఘుఁడు బిదురూరి నరసయకుఁ దిమ్మమకున్
దనుజామణియై గుణముల, బెనుపొందెడి నరసమాంబ బెండిలియయ్యెన్.
అన్నరసమాంబయందు స, మున్నతగుణుఁ డప్పనార్యముఖ్యుఁడు గనియెన్
సన్నుతుని బాపరాజా, ఖ్యు న్నరసింహాభిధానుఁ గులము వెలయఁగన్."

(౧: ౨౭-౪౦.)

పైనుదాహరించిన గ్రంథములయందు వర్ణింపఁబడిన కంకంటివారి వంశ పరంపర ఇది :—

3

కవియొక్క సమకాలికులు

నారసింహకవి తన సమకాలికులగు ఆంధ్రకవుల నిద్దఱిని పేర్కొని యున్నాఁడు. వీరియందు మొదటివాఁడు ఇతని యన్నయగు పాపరాజు. రెండవవాఁడు పుష్పగిరి తిమ్మన.

"అనఘుని పుష్పగిర్యప్పన్న తనయు, ఘను సంస్కృతాంధ్రైకకవనాతిదక్షు, మా యన్న సఖుని తిమ్మనకవిఁగృతిసహాయునిఁ బిలిపించి యప్పటితోడ."

పుష్పగిరి తిమ్మన కృతిసహాయుఁడఁట. అనగా ద్విపద విష్ణుమాయా విలాసరచనయం దతఁడు కంకంటి నారసింహరాజునకుఁ దోడ్పడె నని దీని భావము. ఇతఁడు పాపరాజునకుఁ గూడ నుత్తరరామాయణ రచనయందుఁ దోడ్పడినట్లు ఉత్తరరామాయణములోని "అనిఁ గిరీటికి శౌరి తోడైన యటులు" (౧-౨౩) అను పద్యమువల్లఁ దెల్లమగుచున్నది. విష్ణుమాయావిలాసయక్షగాన రచనయందుఁ గూడ నతనికి గొంత సంబంధ ముండినట్లు తలఁచుట కవకాశము కలదు. దీని కాధారము విష్ణుమాయావిలాస యక్షగానములోని యీ క్రింది వచనము :

"విష్ణుమాయావిలాసం బను యక్షగానంబు రచియింప నాకృతికి నే వేల్పు నధిపతిఁ జేయుదు నని తలంచుచున్నంత మదీయకార్యఘటనాభిముఖులైన కవి తిమ్మనార్యప్రముఖు లేమని నుతింపుచున్నారు." *

ఈ వచనమునఁ బేర్కొనఁబడిన కవి తిమ్మనార్యుఁడు పుష్పగిరి తిమ్మనార్యుఁడే కాని యన్యుఁడు గాఁడు. ఇతఁడు కంకంటి సోదరుల కిరువురకును గ్రంథరచనకుఁ దోడ్పడుట చిత్రము. ఈ తోడ్పాటు విష్ణుమాయావిలాసయక్షగానముతో ప్రారంభమాయెను. ఉత్తరరామాయణరచనయందు క్షీరనీరన్యాయమున పాపరాజుకవనములోఁగలసి దానికి వన్నె దెచ్చినది. పాపరాజు మరణానంతరము గ్రంథరచనకుఁ గడఁగినయతని తమ్ముని కవితకు రూపొసఁగినది. నారసింహరాజు ద్విపదవిష్ణుమాయావిలాసమును దప్ప నన్యగ్రంథములను రచించినట్లు చెప్పుకొనలేదు. మఱియు పాపరాజు జీవదశయం దుండఁగా నీతఁడు గ్రంథరచనఁ దలపెట్టలేదు. తా రచించిన ద్విపదకావ్యము నెవ్వని కంకితము సేయుదునా యని చింతించుచుండఁగా బాప

* తంజావూరు సరస్వతీమహాలు లైబ్రరీయాంధ్రాముద్రితగ్రంథముల పట్టిక, పుట ౧౯౩.

రాజు స్వప్నమున సాక్షాత్కరించి శ్రీరామచంద్రుని కంకితము సేయుమని చెప్పెనట.

"అతులమా విష్ణుమాయానాటకంబు, వితతవాగ్వైఖరి ద్విపదగావించి
యీవిశ్వహితకృతి కేవేల్పు నధిపు, గావింతు నని యాత్మ గణియించునపుడు
దురితసరోరుహతుహినభానుండు, సరసుండు పాపరాజప్రధానుండు
నాకలలో నొక్కనాడు గాన్పించి, యేకతంబున గూర్మి యెసగ నిట్లనియె
నాకూర్మిసోదర నరసింహ నీవు, చేకొని ద్విపదగా జేసినయట్టి
అనుపమవిష్ణుమాయానాటకమున, కనురూపవిభు డెవ్వ డని తలంచెదవు
దానికి విభుడు సీతామనోహరుడె, కాని తదన్యుండు గలడె లోకమున."

కావున కంకంటి నారసింహకవి ద్విపదవిష్ణుమాయావిలాసము రచించు నప్పటికి అతని యన్నయగు పాపరాజు స్వర్గస్థు డాయె ననుట నిశ్చయము. పుష్పగిరితిమ్మనార్యుడు తన సహశ్రోతయగు పాపరాజుయొక్క మరణానంతరముగూడ నాతనియందలి వాత్సల్యముచేతనో, మఱి యేకారణముచేతనో అతనితమ్ముడు గ్రంథరచనకు గడగగా నతనికి 'కృతిసహాయుడై' తోడ్పడెను. ఈసందర్భమున గమనింపదగిన యంశమొకటి కలదు. "పుష్పగిరి తిమ్మనార్యుడు కంకంటిపాపరాజు వ్రాసినట్టు ఉత్తరరామాయణమొకటియు, కంకంటి నారసింహరాజు వ్రాసినట్టు విష్ణుమాయావిలాసద్విపదకావ్య మొకటియు రచించినా"డను నైతిహ్యము కలదని బహుజనపల్లి సీతారామాచార్యులవారు తెలిపియున్నారు. † ఉత్తరరామాయణ కర్తృత్వమును గూర్చి యభిప్రాయభేదములు గలవు. కావ్యరచనయందు బుష్పగిరి తిమ్మన కంకంటి పాపరాజునకు గొంతతోడ్పడియుండినను, వీరిరువురి కవిత్వమునకును భేదమున్నందున, ఈలోకప్రవాదము సరియైనదిగా నుండదని వీరేశలింగం పంతులుగారు నుడివిరి. ‡ "తిమ్మకవి సమీరకుమారవిజయశైలికిని, దీని శైలి

† శబ్దరత్నాకరము, పీఠిక, పుట ౧౬.

‡ ఆంధ్రకవులచరిత్రము, పుట ౪౫౯.

కేని, పదప్రయోగాదులకును ప్రాక్పశ్చిమముల యంతరముకల"దని పంచాగ్నుల ఆదినారాయణశాస్త్రులవారు వక్కాణించిరి. * ఈవిషయమై కొంత పరిశోధనసాగించిన మద్దులపల్లి వెంకటసుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రిగారు పైవారితో నేకీభవించక "కవితాశైలినిబట్టి చూడ నుత్తరరామాయణమునందు ఆదిశ్రీకారము నుండి యంత్యాక్షరమువఱకును బదగుంఫనమున నేమి, సమాసజాటిల్యమున నేమి, నేర్పుకూర్పువలన నేమి, యూహాపోహాల నేమి, పద్యముల యెత్తుగడల నేమి, యతిప్రాసప్రయోగముల నేమి పుష్పగిరి తిమ్మన్నయే సమీరకుమార విజయము వ్రాసినతరువాత వ్రాసినట్లుగాఁ దోఁపకపోదు." "రెండు గ్రంథములను సవిమర్శముగా సాంతముచూచినచో నొక్క ముఖమునుండి వెలువడిన వాక్కుగనే కన్పట్టకపోదు. అతిద్రాఘిష్ఠంబులగు సమాసములును, వచనంబులును, అచ్చతెనుఁగుకూర్పులును, లోకోక్తులును, అర్థాంతరన్యాసముక్తపదప్రస్తాదులును రెండింటను గలవు. మొత్తముపైని సమీరకుమారవిజయము కంటె నుత్తర రామాయణములో మెఱుఁగు పెట్టఁబడిన దని చెప్పకతప్పదు. పైని గనపఱచిన యేకదేశసామ్యమునుబట్టియే కాదు. సాంగముగాఁ దిలకించినచోఁ దిమ్మకవియే సమీరకుమారవిజయమును రచియించిన తరువాతఁ గంకంటి పాపరాజునకు సాహాయ్యమొనరించు పేరిటనేమి, ఋణమీఁగుటకొఱకేమి యుత్తరరామాయణమును రచించె నని చెప్పుట కనువుగనున్న" దని చెప్పిరి. § ఇట్లు విమర్శకపండితులు ఉత్తరరామాయణకర్తృత్వమును గూర్చి రెండు తెగలై చీలుటచేత, నిశ్చయమును నిర్ణయించి చెప్పుట సులభసాధ్యము గాదు.

ఇఁక ద్విపదవిష్ణుమాయావిలాసనాటకముగూడ పుష్పగిరి తిమ్మనయే కంకంటి నారసింహరాజు పేరిట రచించెనేమో విచారించవలసియున్నది. ఈ సందర్భమునఁ జింతనీయములైన యంశములు మూఁడు గలవు: ౧. నారసింహరాజు దన యన్న మరణానంతరము గ్రంథరచనకుఁ గడంగుట.

---

* ఆనందముద్రాక్షరశాలవారి యుత్తరరామాయణపీఠిక, పుట ౨.

§ వావిళ్లవారి సమీరకుమారవిజయ పీఠిక, పుటలు ౧౦, ౧౫.

౨. ఇతఁడు దన యన్న పాపరాజును బోలి 'చతుర్విధానవద్య కవిత్వ విద్యావధానాధునాతన భోజరాజ,' 'విష్ణుమాయావిలాసాభిధాన యక్షగాన నిర్మాణ ప్రవీణ' తాదృశ బిరుదావళివల్ల స్వకవితానైపుణ్యమును దెల్పుకొనక, కేవలము 'సరసవిద్వత్కవిజనశరణ్యుండ'నని చెప్పుకొనుట. 3. పుష్పగిరి తిమ్మన కృతిసహాయుఁ డగుట. ఈ విషయముల నన్నిటిని సమాలోచనముచేసి చూడ పుష్పగిరి తిమ్మనకు విష్ణుమాయావిలాసరచనయందుఁగూడ కొంతయేని సంబంధము గలదని తోఁచుచున్నది. భావిపరిశోధకుల పరిశ్రమవల్ల దీనియందలి నిజము వెలువడవలసియున్నది.

౪

కవికాలము

నారసింహరాజు కంకంటి పాపరాజుతమ్ముఁ డనియుఁ, బుష్పగిరితిమ్మనార్యునికి సమకాలికుఁడనియు పైన వ్రాసినదానివల్ల వ్యక్తపడుచున్నది. కాని వీ రేకాలమువారై నదియుఁ దెలిసికొనుటకుఁ దగినయాధారము లెవ్వియు వీరి గ్రంథములలోఁ గానరావు. కవిత్వశయ్యయు, శబ్దజాలమును జూడ వీరు ౧౭-వ శతాబ్దమువారు కావచ్చు నను నూహ పొడముచున్నది. వీరికాలము నిర్ణయించఁ దగు నాధారములు లేకున్నను, ఆంధ్రకవులచరిత్రకారులు వీరు ౧౮-వ శతాబ్దాంతముననుండిరని వ్రాసియున్నారు. "కంకంటిపాపరాజు ప్రళయకావేరిపట్టణములో నమీనుగా లౌక్యాధికారమునం దుండినవాఁడు. ఆకాలమునందే పుష్పగిరితిమ్మన్న కొంత ఋణముచేసి యాయప్పు తీర్పలేక యీపుస్తకము (ఉత్తరరామాయణము)ను దానిక్రిందఁ జేసి యియ్యఁగా ౧౮౯౦-వ సంవత్సరప్రాంతమున నుత్తరరామాయణమును పాపరాజు తన పేరితోఁ బ్రచురించెనని చెప్పుచున్నారు. కవి యిప్పటికి (ఆంధ్రకవుల చరిత్ర తృతీయభాగ రచనాకాలమునాఁటికి) నూఱుసంవత్సరములక్రిందట నుండినవాఁడు." "కంకంటివారి యుత్తరరామాయణమువలెనే (ధరణిదేవుల

రామమంత్రికృత) దశావతారచరిత్రమును పుష్పగిరితిమ్మన్నచే రచియింపఁబడిన దని కొందఱు చెప్పుచున్నారు గాని కవులిద్దఱు నేకకాలములో నొక్క దేశములో నుండుటదక్క వారి మాట కాధారలేశమును గానరాదు" * ఇందువల్ల కంకంటి పాపరాజును, పుష్పగిరి తిమ్మనార్యుఁడును, ధరణిదేవుల రామమంత్రియు సమకాలికు లనియును, వీ రందఱు క్రీ. శ. ౧౬౫౦-వ సంవత్సర ప్రాంతమువారనియు నాంధ్రకవుల చరిత్రకారుల యభిప్రాయమని తెల్లమగుచున్నది. కాని ధరణిదేవుల రామమంత్రి కంకంటి పాపరాజునకును, పుష్పగిరి తిమ్మన్నకును సమకాలీనుఁ డని ఋజువుసేయఁగల సాక్ష్య మెందును గానరాదు. ఒకవేళ సమకాలీనుఁ డని తాత్కాలికముగ నంగీకరించినను ధరణిదేవుల రామమంత్రి ౧౫-వ శతాబ్దాంతమువాఁడుగాఁడు. అతఁడు క్రీ. శ. ౧౬-వ శతాబ్దోత్తరార్ధమున నుండె ననుటకుఁ బ్రబలమైన సాక్ష్యమతని గ్రంథముననే కానవచ్చుచున్నది. దశావతారచరిత్రకృతిపతియగు మగదల కృష్ణామాత్యుని ముగ్గురు పెదతండ్రులలో జ్యేష్ఠుఁడగు తిమ్మన "వీరవేంకటపతిరాయవిభువతంస-భావితోభయచామరభద్రదంతి-దంత పల్యంకికాది సన్మానఘనుఁ"డని తెలియవచ్చుచున్నది. † ఈ వీర వెంకటపతిరాయలు క్రీ. శ. ౧౬౩౦ మొదలు ౧౬౪౨ వఱకును వేలూరు నిజరాజధానిగ కర్ణాటక సామ్రాజ్యమును పాలించెను. ఇతఁడు తన పూర్వికులగు విజయనగరచక్రవర్తులవలె నాంధ్రభాషాభిమానియై యాంధ్రకవులఁ బోషించెను. వెంకటపతిరాయదండకమున కితఁడే నాయకుఁడు. చంపూరామాయణ కృతికర్తయగు ఋగ్వేదివెంకటాచలపతికవియొక్క తండ్రియగు తిరువెంగళార్యకవిని 'గొలఁకులాయపుఁదేజిబలురౌ'తని సత్కరించెను. ‡ పెరియన్నయను కవివర్యునిచే మీనకేతనాభ్యుదయమను నొక యాంధ్రప్రబంధమును గృతినందెను. ఇట్టి భాషా

* ఆంధ్రకవులచరిత్ర, పుట ౪౬౪.

† వావిళ్ల వారి దశావతార చరిత్ర, ౧-౩౫.

‡ ఆంధ్రవాఙ్మయపరిషత్తువారి చంపూరామాయణము. ౧-౩౧.

పోషకునిచే మన్ననవడసిన మగదల తిమ్మన యతని సమకాలికుఁడని చెప్పక తప్పదు. మఱియు నీతిమ్మనార్యుని కడగొట్టుతమ్ముఁడును, మగదలకృష్ణుని పినతండ్రియగు నారణపుత్రుఁడైన ఆదినారాయణుఁడు 'నవాబుసాహెబువితీర్ణ సువర్ణజాంబూనదాంబరాసనగ్రామబహుమానభాసమాననవ్యవిభుఁ'డఁట. *

ఇందుఁ జేర్కొనఁబడిన నవాబుసాహెబు సయ్యద్ మహమ్మదు మీర్ జుమ్లా. ఇతఁడు మొదట క్రీ. శ. ౧౬౩౯-వ సంవత్సరములో కర్ణాటకముపై నెత్తివచ్చి పులికాటు అనఁబడు ప్రళయకావేరిపట్టణమును ముట్టడించెను. కాని వెనుదిరిగి పోవలసివచ్చెను. క్రీ. శ. ౧౬౪౯లో రెండవపర్యాయము దాడివెట్టి తూర్పు సముద్రతీరభూముల నాక్రమించుకొని ప్రళయకావేరికధిపతులైన యొలందా వారి నదిమి కప్పముగొనెను. కావున మగదల కృష్ణుఁడును, ధరణిదేవుల రామమంత్రియు క్రీ.శ. ౧౬౫౦-వ సంవత్సరప్రాంతమువారనుట నిశ్చయము.

ధరణిదేవుల రామమంత్రి క్రీ. శ. ౧౭-వ శతాబ్దమధ్యమున నుండెనని పైనుదాహరించిన యాధారములమూలమున స్పష్టపడినది. కంకంటి పాపరాజును, పుష్పగిరి తిమ్మనార్యుఁడును రామమంత్రికి సమకాలమువారగుట నిశ్చయమేని, వారును నప్పటివా రనియే చెప్పవలయును. పాపరాజుతమ్ముఁడును, గ్రంథరచనయందుఁ బుష్పగిరితిమ్మనార్యుని సాయమునందిన కంకంటి నారసింహరాజును వీరివలెనే క్రీ. శ. ౧౭-వ శతాబ్దమధ్యమున వర్ధిల్లెననుటకు సంశయింపఁ బనిలేదుకదా.

౫

విష్ణుమాయావిలాసముల యన్యోన్యసంబంధము

ఈవ్యాసారంభమునఁ జేర్కొనఁబడిన విష్ణుమాయావిలాసముల కన్యోన్య సంబంధ మెద్దియేని కలదేమో విచారించవలసియున్నది. వీని కన్నిటికిని నామ మొక్కటియే సామాన్యమా, లేక ఇతివృత్తమునందుఁగూడ సంబంధము గలదా

---

* వావిళ్లవారి దశావతారచరిత్ర, ౧-౫౮.

యను విషయములు విమర్శనీయములు. కాని ఈ కార్యమును సాగించుట కిప్పుడు సామగ్రి చాలదు. పైనాలుగు విష్ణుమాయావిలాసములలోను మూఁడు ముద్రితములైనను రోసనూరి వెంకటపతికృతగ్రంథ మిప్పు డెచ్చటను లభ్యము గాకయున్నది. పాపరాజకవిరచిత యక్షగాన మింకను నముద్రితము. కాని విష్ణుమాయావిలాసముల కన్నిటికిని నామసామాన్యతయే కాక ఇతివృత్త సాదృశ్యమునుగల దనుటకుఁ గొంత యవకాశ మున్నది. రోసనూరి వెంకట పతికృత విష్ణుమాయావిలాసమునుండి వీరేశలింగంపంతులగారి యాంధ్రకవుల చరిత్రలో నీక్రిందిపద్యముదాహరింపఁబడి యున్నది.*

"ఇటువలెనేమి యాపయన మిప్పుడు మీ రఖిలేశ మాయలన్
బటువగు విష్ణుఁ డంచనెదు పల్కులు సిద్ధము సుందరీక్రియా
కుటిలశిరోజియైన హరి గొబ్బునఁ జూచితిరేని మీకు నొ
క్కటఁ జపలత్వమైనతటి గౌరవ మెట్లగునో తలంపుఁడీ."

ఇది శివగర్వభంగకథయందలిది. దీనిని యెల్లనార్యుని విష్ణుమాయా విలాసనాటకములోని ఈ క్రిందిపద్యములతోఁ బోల్చి చూడుఁడు:

"దేవరవు మిక్కిలియు గాం, తావివశాత్ముఁడవు మనసుధైర్యము చలనం
బైవచ్చెనేని మఱతువు, భావింపఁగ సర్వభూప్రపంచము నెల్లన్.
"జగములు మూఁడు నాతని వశంబున నున్నవి మాయఁజిక్కి యీ
జగతి ప్రధానదైత్యసురసంయములుం గమలాసనుండు నా
దిగఁ గలవారలెల్ల వికృతిం బడుచుండ్రు తదీయలీలనే
మగునొసుమీ మహాత్మ జలజాక్షునిచేత భవత్ప్రతాపముల్. (౪: ౧౫-౬)

ఈ యంశమును గంకంటి నారసింహారా విట్లు వర్ణించియున్నాఁడు:
"మరుఁడును బగవాఁడు మటుమాయలాఁడు
హరి మీర లాతని యాఁడురూపంబు

* ఆంధ్రకవులచరిత్రము, పుట ౩౭౫.

చవ్వసేయకఁగన్న జగములలోన
నవ్వగు నవ్వగు నాడెమా పెంపు
జగములన్నియుఁ దద్వశమున వర్తిలెడు
జగతి ప్రధానులౌ సంయముల్సురులు
కమలాసనాదు లా ఘనుని మాయలను
భ్రమగొనియున్నారు ప్రాజ్ఞతలుడిగి."

దీనిఁ జూడఁగా రోసనూరివెంకటపతి యెల్లనార్యుఁడు చెప్పిన కథలనే
న గ్రంథమునందు వర్ణించెనేమో యను శంక గలుగుచున్నది.

విష్ణుమాయావిలాసయక్షగానమునందలి యితివృత్తమేమో తెలియదు.
ల్లనార్యుని బోలి పాపరాజును దన గ్రంథమును మదనగోపాలున కంకిత
మొసంగియుండుటచేత నితఁ డెల్లనార్యుని గ్రంథమునే యక్షగానముగ మార్చి
యుండవచ్చును. కాని పాపరాజవిరచిత యక్షగానప్రబంధము వెలువడు
అకును వాస్తవస్థితి యిట్టిదని నిశ్చయించి చెప్పుటకు వీలులేదు.

ఇది యెట్లున్నను నారసింహకవికృత ద్విపదప్రబంధమునెడ ఇట్టి
ంశయమున కవకాశము లేదు. ఇది యెల్లనార్యుని గ్రంథమునకుఁ బ్రతి
చ్ఛాయ. ద్విపదవిష్ణుమాయావిలాసము పూర్వోత్తరములను ద్విభాగములుగ
భజింపఁబడియున్నను బద్యకావ్యమువలె నిదియు నైదాశ్వాసముల గ్రంథమే.
ద్యకావ్యమునందువలె నిందును కథాప్రణాళిక శుకయోగివాగ్ఝరినుండియే
లువడుచున్నది. రెంటను ఉపకథకుఁడు గోవిందశర్మయే; కథానుక్రమణికయు
క్కటియే; కథలును అవియే. పద్యద్విపద విష్ణుమాయావిలాసనాటకముల
నన్యోన్యసాదృశ్య మింతటితో ముగియలేదు. నారసింహకవి సాధ్యమైనంత
అకు యెల్లనార్యుని మాటలను, వర్ణనలను, లోకోక్తులను దన ద్విపదలయం
మిడ్చెను. పద్యవిష్ణుమాయావిలాసనాటక పరిష్కర్త లీద్విపదకావ్యమును
దివి ముద్రితగ్రంథములో దొరలియుండు నపాఠములను సులభముగ దిద్దుకొని

యుండవచ్చును. *పద్యద్విపదకావ్యముల యన్యోన్య సన్నిహితసంబంధమును దెల్పుటకై రెండుమూఁడు ఉదాహరణముల నిచ్చి ఈవ్యాసమును జాలించెదను.

లక్ష్మీగర్వభంగకథలోని కొలనివర్ణన— పద్యకావ్యము :

"కనుగొనియె నగ్రవీథిన్, వనజాలయ యొక్క దివ్యవనజాకరమున్
దనుపుసెడి వాడబారిన, పనరువాకల్హారకైరవంబులతోడన్.
నిండారఁ జిగిరించి నిగనిగల్ చాలక వాడిన నవపల్లవములతోడఁ
గలయంగఁ బూచి తేనెలు చిందునెత్తావిఁ బొరయకఁగందిన విరులతోడఁ
బరిపాకమునఁ బడి సరసమాధురి లేక పవ నింకిపోయిన పండ్లతోడఁ
†మలయుటల్లాని కొమ్మలవిన్ననైయున్న యలిపోతశుకపికావలులతోడఁ
చిన్నవోయిన వనము వీక్షించి లక్ష్మి
యనుఁగుచెలులకుఁ జూపుచు నరిదిపడుచు
నెన్నఁడును జూడ మిటువంటి హేమవనము
శూన్యమైయున్నదిది యేమిచోద్య మొకో" (౬-౨౩, ౨౪)

---

* తారాగణకై యొక్క అపపాఠము నిచటఁ జూపుచున్నాను సముద్రమథనమువల్లఁ బుట్టిన విశేషములు వర్ణించుసందర్భమున—

'కల్పపాదప పించకము నప్సరస్త్రీలు, కామధేనువును జింతామణియును'

అను సీసపాదము గలదు. 'పించక'శబ్దము కలదేమో విచారణీయము. కలిగినను సందర్భోచితముగాదు. ద్విపదయం దిట్లున్నది :

"మఱియు దేవాసురుల్ మసలకయ్యుదధిఁ, దరవఁగాఁ గల్పకతరుపంచకంబు"

'పించకము' అపపాఠము. 'పంచకమే' సరియైనపాఠము. 'పంచైతే దేవతరవః' అని నామలింగాను శాసనము.

† ముద్రితప్రతి, 'మెలకువల్ మాని' అని. దీనికి వ్రాఁతప్రతులలోని పాఠాంతరము 'మలయు...కొమ్మల విన్ననైయున్న' అని యథోజ్ఞాపికయందుఁ దెల్పఁబడియున్నది. ద్విపదవిష్ణుమాయా నాటకమున 'మలయుటల్లాని' అని యున్నది. 'మలయుటల్లాని' అనఁగా, 'సంచార ముడిగి'యని యర్థము.

ద్విపదకావ్యము (పుట ౩౮):

“వనజాకరముఁ జూచె వాడుకల్హార, వనరుహకైరవావళిగలదాని
నిండారఁ జిగురించి నిగనిగ్గనక, దండిమాలిన వాడు తలిరులతోడఁ
గలయఁబూచి మరందగంధము ల్లేక, తెలివిగైకొనకఁ గందినపూలతోడఁ
బరిపాకమునఁ బండి పద నింకి లీపు, నెఱయక స్రుక్కియుండెడి పండ్లతోడఁ
మలయుఁటల్మాని కొమ్మల విన్ననైన, యలికులశుకకోకిలాదులతోడఁ
జిన్నవోయిన వనిఁ జెంత నీక్షించి, యన్ననబోఁడి లో నాశ్చర్యమంది
ననబోఁడులార నెవ్వఁడు నిట్టిహేమ,వనము గన్గొన మింతవన్నెఁ జెందియును
నేల వాడినదొకో యీతోఁట యనుచు, నాళీజనాళితో ననుచు నద్దివ్య
కమనీయవన మెల్లఁ గలయ దర్శించి,......... ....”

బ్రహ్మగర్వభంగకథయందలి మాయాసరస్వతి మదనవికారవర్ణన:

పద్యకావ్యము.

“వెండియుఁ దనకుందానే సంకల్పదశావిశేషంబున—

కన్నీరునించు తొంగలిరెప్ప లల్లాడ, నొకమాటు ప్రియుఁడు రాకునికిఁ జేసి
కంపించు నొకమాఱు కౌఁదీఁగె చెమరింప, భర్త కౌఁగిటఁ జేర్పఁ బట్టె ననుచు
నవ్వులఁదేలు నానన మొప్ప నొకమాఱు, పతితోడ భావించు భావరతికిఁ
బులకించు నొకమాఱు వలపుచన్నుల క్రేవ,లదర వల్లభులీల నాత్మ గోరి
యంగజుఁడు వెల్లిగొల్పంగ నంగకముల, నెల్లకళజాఱ* ధైర్యంబు పల్లటిల్లి
బ్రహ్మదేవునిపైఁ బ్రేమఁ బాఱవిడిచి, వీణియను మీటి పాడుచు విద్రుమోష్ఠి”
(౩: ౩౦౧)

ద్విపదకావ్యము (పుట ౪౦):

“వెండియు నొకకొన్ని వెడమాయ లూని, నిండువేడుకల నన్నీరేజగంధి
కన్నీరు నించు తొంగలిఱెప్ప లార్చు,మన్నించు పతి రాక మసలె నేఁ డనుచుఁ

* ‘కళలూర’ అను ద్విపదకావ్య పాఠమే యుత్తమ మని తలఁచెదను.

గంపించు నొకమాటు కొందిఁగె చెమ్మరింపఁ గౌఁగిటను జేరిచె నాథుఁ డనుచుఁ
నవ్వులఁ దేల్చె నానన మొక్కమాటు, మవ్వంపుముచ్చట ల్మగఁ డాడె ననుచుఁ
బులకించు నొకమాటు భూరి మోహమునఁ, జెలువుని చెలువంబుఁ జింతించుకొనుచుఁ
గళలూర ధైర్యవైఖరి కడ తేరఁ, గలఁగు నొక్కొకమాటు కాయజుం డెంచ
నీరీతి వీణ వాయించుచు బ్రహ్మఁ, బ్రేరేచుకొనుచు నబ్బిత్తరియున్న."

నారసింహారా జిట్లు పద్యవిష్ణుమాయావిలాస నాటకమును మేలుబంతిగఁ గొన్న నుదత్కర్తయగు నెల్లనార్య నెచ్చటను బేర్కొనకపోవుట చిత్రము.*

II

కవికాలనిర్ణయము.

ఉపోద్ఘాత ప్రథమభాగమునందు రోసపూరు వెంకటపతియను కవి యొకడు విష్ణుమాయావిలాస మను పద్యప్రబంధమును రచియించి వెంకటగిరి ప్రభువైన బంగారుయాచమనాయని కంకితము జేసెనని చెప్పియున్నాను. ఈ కవినిగూర్చియు నాతని నాదరించి యాశ్రయ మొసగిన ప్రభువును గూర్చియు వీరేశలింగము పంతులవా రిట్లు వ్రాసియున్నారు.

'కృతినాయకుడైన బంగరుయాచమనాయఁడు ఔరంగజేబు డిల్లీ చక్రవర్తిగా ౧౬౯౪-వ సంవత్సరమునందు నున్న కాలములో వెల్లూరి నవాబగు జుల్ఫగారుచేఁ జంపఁబడినందున ఈ పుస్తకము ౧౬౯౦ ప్రాంతము లందు రచియింపబడినదని చెప్పవచ్చును' అని.

వీరేశలింగఁపంతులుగారు చేసిన కవికాలనిర్ణయము సరియైనది కాదు. రోసనూరు వెంకటపతి విష్ణుమాయావిలాసము నంకితమిచ్చినది జుల్ఫకర్ ఖానునిచేఁ జంపఁబడిన బంగరుయాచమనాయనికి గాదు. అతని మనుమడైన బంగరుయాచమనాయనికి. ఈ విషయము వెంకటపతికృత విష్ణుమాయావిలాస పద్యప్రబంధపీఠికలోని,

* చిత్రభాను - ఆషాఢభారతియందిది మొదట ప్రకటింపఁబడెను.

ఏ బంగ రేచభూమీశ్వరపతి వీరమాత సుపౌత్రుఁడీ మహినుతింప
నే కుమా రేచభూమీంద్రుని పట్టంపు గోమలి కమ్మక్కకును సుపుత్రుఁ
డే బంగ రేచమహీమండలాధ్యక్షుఁ డభినవవిష్ణుమాయావిలాస

సత్కృతికి నాథుఁ డాతని సన్నుతింపఁ
దగిన నాదైనభాగ్య మెంతని వచింతు
ననుచు మదిలోన సంతోష మగ్గలింప
నెఱసి మఱియును దృఢబుద్ధి నివ్వటిలఁగ.

ఈపద్యమున వివరింపఁబడిన కృతిపతియొక్క వంశానుక్రమణిక నిట్లు వ్రాయనగును—

బంగ రేచభూమిపతి=భార్య, వీరమాత
|
కుమా రేచభూమీశుఁడు=భార్య, అమ్మక్క
|
బంగ రేచ మహీమండలాధ్యక్షుఁడు
అభినవవిష్ణుమాయావిలాసమునకుఁ గృతిపతి

సదరు విష్ణుమాయావిలాస కృతిపతియగు బంగ రేచమనాయకుఁడు శా.శ. ౧౬౪౪ ప్లవంగ (క్రీ. శ. ౧౭౨౨) సంవత్సరమున జననమందెను; శా. శ. ౧౬౭౭ (క్రీ. శ. ౧౭౫౫) భావసంవత్సరములోఁ బట్టాభిషిక్తుఁడాయెను; శా. శ. ౧౬౯౯ (క్రీ. శ. ౧౭౭౭) సంవత్సరమున మృతినందెను. ఇతనికి విష్ణుమాయావిలాసమంకితమొసఁగిన రోసనూరి వేంకటపతియుఁ నప్పటివాడేయని నిస్సంశయముగ జెప్పవచ్చును. ఇచట స్మరింపదగినవిషయ మింకొకటి కలదు. ఈ రోసనూరి వేంకటపతి తన్ను గృతిపతి తండ్రియైన కుమా రేచమనాయకుఁడు 'తిక్కయజ్వయచుచక్ జాలంగఁ బేరిచ్చిప్రోచె' నని చెప్పుకొనియున్నాఁడు. అనఁగా నితఁ డాకుమా రేచమ నాయని యాస్థానమందె కవియై వర్ధిలి యతనిచే సత్కారింపఁబడెననుట తెల్లము. ఈ కుమా రేచమనాయకుఁడు శా. శ. ౧౬౧౨ (క్రీ. శ. ౧౬౯౦) లో జన్మించి, శా. శ. ౧౬౧౭

(క్రీ. శ. ౧౬౯౫)లో పట్టాభిషిక్తుఁడై, శా. శ. ౧౬౭౦ (క్రీ. శ. ౧౭౪౮) లోఁ బరమపదము నందెను. కావున రోసనూరి వేంకటపతి క్రీ. శ. ౧౭౦౦-౧౭౬౦ లమధ్య జీవించియుండెనని చెప్పుట యొప్పగును.

ఇంతదూర మిచట నీ రోసనూరి వేంకటపతినిగూర్చి యేల ప్రస్తావింపవలసి వచ్చినదనఁగా నతఁడు కంటిపాపరాజకృత విష్ణుమాయావిలాస యక్షగానమును పద్యప్రబంధముగామార్చి బంగరు యాచమనాయకుని కంకితముగావించెను. ఇతివృత్తమును గథా సన్నివేశములును రెంటియందును నొక్కతీరుగనే యున్నవి; కాని తత్కారణమున పాపరాజకృత యక్షగానమునే వెంకటపతి పద్యకావ్యముగ విరచించెననుట సరికాదు; పాపరాజు యెల్లనార్యకృత విష్ణుమాయావిలాసనాటకములోని మోహినికథను ఇంచుకయేనియు మార్పక కైకొనియున్నాడు. వెంకటపతియు నట్లె యెల్లనార్యకృతగ్రంథమునె యనుస రించియుండవచ్చును. పాపరాజకృతయక్షగానమునకును వెంకటపతి విరచిత పద్య ప్రబంధమునకును నితివృత్తమందును గథాసన్నివేశములందును గానవచ్చు పోలిక లాకారణమున గల్గియుండవచ్చును. కాని ఇతివృత్త కథాసన్ని వేశములపోలికలుమాత్రమే కావు ఈ పట్టున వితర్కింపదగినవి. పాపరాజకృత గేయములను గొంచెపాటి మార్పులతో వెంకటపతిపద్యములుగ జేసియున్నాఁడు. ఈ క్రిందియుదాహరణము లీ విషయమును దెల్లముసేయఁగలవు.

పాపరాజు :—

కినుకరదనములు కిటకిట గీటువారు
మొగమెత్తిఁబొమ బొమ ముడివెట్టువారు
శివుని నిందింప వచ్చితె యనెడివారు
ఎటుల నీశ్వరుమహిమ లెఱుఁగు ననువారు
ఇచట నితని ప్రతిష్ఠ లేమనెడివారు.

వెంకటపతి :—

కిటకిట పండ్లుగీటుచును గ్రిక్కిరియన్ మును చుట్టుముట్టియున్
బెటబెటలైన పల్కులను భీషణభంగులఁ దేలియుగ్రునిన్

దటవటలాడెనే యెదురు తన్ను నెఱుంగక పోవ నీకుఁ డె
ప్పటివలె వేగమే గదిసిపట్టుఁడు బాసకటారిబాపనిన్.

హరునిన్ నింద యొనర్పవచ్చితివె నీ యాఖ్యాతముల్ మాన కీ
శ్వరుమాహాత్మ్య మెఱుంగనేర విటనిల్వన్ వద్దులేలెమ్ము యి
త్తరినీవట్టి ప్రతిష్ఠలన్ నిలుపు చా త్తబ్బిబ్బులం చిట్టు లం
దఱు గుంపుల్ గొని యా సురర్షి బహుబాధల్ పెట్టగాఁ దొట్టినన్.

పాషరాజు :—

అలతినవ్వుమొగంబునను జెలువారగాను శంభుఁడు
పలికెఁబదిరూపములుదాల్చిన ప్రభువుతోడన్
పంకజోదర నీవు స్త్రీరూపంబుదాల్చి మోహము
లంకురింపఁగ జేసితట దేవాసురులకు.

తెమలకావిధమెల్ల సురముని తెల్పినాడు మాచి
త్తమునకచ్చెరుపాటు సంతోషము ఘటిల్లన్
సొలపుగల నీ యాఁడురూపము చూడగోరివచ్చితి
సొలపకప్పటిరూపు గ్రమ్మరఁ జూపుమిపుడు.

నన్నుధిక్కరించినాడు నారదుండు నాతిరీతి
నున్ననిన్నుగన్నభ్రమసి నన్నునిన్ను మరతు ననుచు
నావిరక్తివైభవంబు నీ విశేషమాయజగము
లీ విరించిముఖులు దెలియ నింతివగుము వింతయేల?

మరునిసంహరించి మిత్తి మద మణంచియున్న నన్ను
మరులు పరుపవశమె నీకు మాయదారివగుచు రమ్ము.

వెంకటపతి :—

శంకరుఁడభిముఖుఁడై యా, పంకజనేత్రునకు మృదులపద్ధతి నను ని
శ్శంకుఁడయి నారదుఁడునను, గొంకక నిందించె నిందుఁ గొలువున నిన్నన్.

దానవకోట్లభ్రమింపఁగ మానినివై నట్టినీదు మతకరిమాయల్
నేను గనినంత మరులను బూనుచుఁ బ్రాకృతినిలీలబుద్ధి చలింపన్.

నా వైరాగ్యం బతనికి నీ విశ్వంబునకుఁ దెలుప నెంచినమతితో
నేవచ్చితి నిటకు న్నీ స్త్రీవిధమరయఁగ నిపుడు సిద్ధము గాగన్.

మరునిజయించి మృత్యువు ప్రమత్తవిధం బుడిగించి లోకభీ
కర గళంబుమ్రింగి మురఘస్మర నీ వెరుగన్ ప్రసిద్ధి నే
బరగిన సన్నైకం దనుట పాడియె కామిని గమ్మ వేగ మే
గురుకొనితళ్కు నీకులుకు గబ్బలు నిక్కఁగఁ జూచి మెచ్చెదన్.

పాపరాజు :—

శైవుఁడొక్కఁడు బోరఁజూచి మోహిని యనుచుఁ
గావరంబుననొకనిఁ గౌఁగిటను జేర్చెన్
జడలువీడఁగ మహేశ్వరు సేవకుండొకఁడు
ఎడతెగక శివమెత్తి శివమాడఁ దొడఁగెన్
ప్రమథుఁడొక్కఁడు తమకపడి లేచి చెలియనుచు
భ్రమసికంబము పైడి ప్రతిమముద్దాడెన్
ఒక వీరమాహేశుఁ డొద్ది శిష్యునిఁ జేరి
సకియేమొ యని వాని జడలు పట్టీడ్చెన్
ప్రమదమున నొక రుద్రభటుడు తనకుఁ జెయని
గమకించి యొకని గడ్డముఁ బట్టి తీసెన్.

వెంకటపతి :—

ప్రమథుఁడొక్కండొక్క ప్రమథుఁ దద్భామఁగాఁ
భావించి గడ్డంబు పట్టితివియు
భ్రమఁగొని యొక రుద్రభటుఁ డొక్క శివదూతఁ
గాంతగాఁ గనుఁగొని కౌఁగలించు
మఱియొక్క శైవుఁ డుమామహేశ్వరు సేవ
కుని బడఁతిగ నెంచి పెనఁగఁబోవు

భవుభృత్యుఁడొక్కండు పసిడికంబపుబొమ్మఁ
గొమ్మని ముద్దాడుఁ గోర్కి మెఱయ

ఇట్టివి యింకను పెక్కుగలవు. గ్రంథవిస్తరభీతిచే నిచ్చట నుదాహరింప లేదు. పైని యుదాహరణములలో గడపటిదానియందు గమనింపదగిన విశేష మొక్కటికలదు. అందు వర్ణింపఁబడిన ప్రమథులచేష్టలు యెల్లనార్య నారసింహ రాజుల విష్ణుమాయావిలాసములలో బీజప్రాయముగ గన్పట్టుచున్నవి.

'ప్రమథు లన్యోన్యపరిరంభ బద్ధులైరి, వికలితేంద్రియులై వెడవిల్తుచేత' అని యెల్లనార్యుఁడును,

'పాయక యన్యోన్యపరిరంభణములు
సేయుచుఁ బ్రమథులు చీకాకుపడిరి'

అని నారసింహరాజును సంగ్రహముగఁ జెప్పివిడచినారు. పాపరాజు దానిని విపులీకరించి మనోహరముగ వర్ణించినాడు. వెంకటపతి పాపరాజు వర్ణన నట్లె కబళించినాడు. అంతటితో దృప్తినందక పాపరాజుయొక్క యక్ష గానమందలిపద్యములను గొన్నిఁటి నల్పమార్పులతోను గొన్నింటిని యథాతథ ముగను దన పద్యకావ్యములో జేర్చుకొన్నాడు.

పాపరాజు :—

ఇటువలె బెక్కురీతులఁరహిం గని య వ్వని జాఱుపైఁటతోఁ
జిటిపొటి చెమ్మటల్ దొలఁకు చెక్కులతో నెలదేఁటి రంతుతో
నటునిటు నోరమోమిడు నొయారముతో నొక పొన్నగున్నచెం
గట మయిసేద దీర్చుకొను కాంత గనుంగొని శంభుఁ డుబ్బుచున్.

ఈ పద్యము వెంకటపతి విష్ణుమాయావిలాసము మూడవయాశ్వాసమున గానవచ్చుచున్నది.

ఇటువలెఁ బెక్కురీతు లలరారఁగ నవ్వని జాఱుపైఁటతోఁ
జిటిపొటిచెమ్మటల్ దొలఁకు చెక్కులతో నెలదేఁటిరంతుచే

నటు నిటు నోరమోమిడు వయ్యారముతో నొక పొన్నగున్న చెం
గట మయిసేద దేర్చుకొను కాంతగనుంగొని శంభుఁ డుబ్బుచున్.

మఱియుఁ, బై నూఱాశ్వాసమున నె, పాపరాజుపద్యములు మఱికొన్ని గన్పట్టు చున్నవి.

హారాళంబుగ బాళి తాళుకొనలే కేపెంతో చింతింపఁగాఁ
జేరం బిల్వవు గారవింపవు దయం జేపట్ట విం తేనటే
నేరం బెంచి మరుండు నన్నొదవఁగా నీకెంతసంతోష మో
యీరారాపులు మాని యేలుకొనవే యేమే జగన్మోహినీ

ఇది యథాతథముగ వేంకటపతిచే గ్రహింపబడెను.

సోలుచు సరోజములఁ దాలుచు పరాగముల
రాలుచు రథాంగివలె వ్రాలుచును హాళిక్
గ్రోలుచు మరందముల బోలుచు మిళిందముల
వ్రేలుచు దరీలతల దూలుచును గేళిక్
దేలుచు జలేభముల గూలుచు మృణాళములఁ
జీలుచు మరాళములఁ దోలుచును బాళిక్
దాళుచు ఖగార్భటిని నేలుచు కొలంకు దయ
మాలుచు తొగ న్మెలఁగఁ బోలుచుఁ జెలంగెన్.

ఈ లయగ్రాహిని వేంకటపతి యీక్రిందివిధమున తారుమారుచేసి తనకావ్యమునఁ జేర్చుకొన్నాఁడు.

సోలుచు సరోజముల దాలుచు పరాగముల
రాలుచు రథాంగివలె వ్రాలుచును గేళిక్
దేలుచు మృణాళములఁ జీలుచు మరాళములఁ
దోలుచు దరిక్ లతల వ్రేలుచును బాళిక్
బ్రేలుచు ఖగార్భటులఁ దాళుచు మిళిందముల
దోలుచు మరందములఁ గ్రోలుచును వాళిక్
గ్రాలుచు కొలంకుఁ బొరిమాలుచు జలేభమునఁ
జాలుచు సుధారుచుల నేలుచుఁ జెలంగెన్.

మఱియుం

అనుచు లేచుచుఁ బొదలుచు హా! యటంచు
నట్టె బయు లాలకింపుచు...............
యని భ్రమసి బయలు కౌఁగిట నానుకొనుచు
నువిద లేకున్న నడలొందు చుండె నపుడు.

అను ద్వితీయపాదమున గ్రంథపాతముగల పాపరాజుగారి గీతపద్యము, వేంకటపతి ప్రబంధమునందు యించుకంత భేదముతో సంపూర్ణముగఁ గలదు.

అనుచు లేచుచుఁ బొదలుచు హా! యటంచు
నట్టె బయలాలకింపుచు నదిగొ కాంత
యనుచు భ్రమగొని కౌఁగిట నదిమికొనుచు
నువిద లేకున్న నడలుచు నుండెనపుడు.

మఱియు,

అడుగులు దొట్రిలంగ నిటు లంగన కౌఁగిట నుంచుకొన్న య
ప్పుడె తనువెల్లఁ జిమ్మిరిల బోరున జాఱిన శుక్లమేఘులై
మడుగులు కాల్వలై ధరణిమండలిసోకినచోటులెల్లఁ బు
త్తడియును వెండియై తగ నతండును గాంచెను పారవశ్యమున్.

అను పాపరాజుపద్యముయొక్క ప్రథమపాదమునుమార్చి తక్కిన మూఁడుపాదముల నట్లె సంగ్రహించినాఁడు వేంకటపతి.

కడువడిసంగనక్కొ బిగువుకౌఁగిట బిగ్గగఁ జేర్చుకొన్న య
ప్పుడె తనువెల్ల ఝుమ్మురన బోరన బాఱిన శుక్లమేఘులై
మడుగులుకాల్వలై ధరణిమండలిసోకినచోటులెల్లఁ బు
త్తడియును వెండియై తగ నతండును గాంచెను బారవశ్యమున్.

ఇందు ద్వితీయపాదమందలి 'ఝుమ్మురు' అనునది ధ్వన్యనుకరణశబ్దము. ఒకవేళ పరమేశ్వరుని శుక్లమేఘులై పాఱినప్పు డిట్టి ధ్వనిపుట్టెనని యనుకొందమన్నను, 'తనువెల్ల' యనుమాట కన్వయము కుదురదు. శుక్లము పరమేశ్వరుని దేహమంతటను బాఱియుండదు కదా. శుక్లము పాఱినపుడు దేహమున స్వేదముపుట్టుట సహజము. 'తనువెల్లఁ జిమ్మిరిల' అని పాపరాజు చెప్పినది సరి.

సందర్భశుద్ధిని గమనింపక వేంకటపతి 'చెమ్మగిల' యను దానిని 'ఘుమ్మురన' అని మార్చినాఁడు.

తిక్కయజ్వయని పొగడ్తనందిన ప్రౌఢకవి వేంకటపతి పాపరాజు పద్యముల నేల సంగ్రహించుకొనవలసివచ్చెనో! కాని యీ వితర్కమున కిది తరుణముగాదు; పాపరాజుపద్యములను సంగ్రహించుటవలన యతఁడు దనకంటె బూర్వుఁడని రుజువుచేసినాఁడు వేంకటపతి. వాఙ్మయచరిత్రకారు లందుకై యతనికి గృతజ్ఞతచూపవలసియున్నది.

వేంకటపతి క్రీ. శ. ౧౭౦౦-౧౭౫౦ లమధ్య వర్ధిలెనని ముందు చెప్పియున్నాఁడను; అతఁడు చూఱగొన్నవిష్ణుమాయావిలాస యక్షగాన కర్త యగు పాపరాజు అంతకంటె బూర్వుఁడైయుండవలెను. ఎంత పూర్వుఁడో? కనుగొనుటకు సాధ్యపడునేమో చూతము. ఇటీవల, శ్రీ యస్. వి. జోగా రావుగారు పాపరాజుయొక్క కాలనిర్ణయముసేయఁ బూనుకొని రెండు ముఖ్యాంశములను దెల్పినారు. ద్విపదభాగవతకర్తయైన తేకుమళ్ల రంగశాయి తన గ్రంథరచనమందు పుష్పగిరి తిమ్మన సహాయుఁడని చెప్పినాఁడు. ఈ పుష్పగిరితిమ్మన కంకంటి పాపరాజునకును, నతని తమ్ముఁడైన నారసింహరాజునకు గూడ గ్రంథరచనాసహాయ్యుఁడని యీ యుపోద్ఘాతపూర్వభాగమున జెప్పియున్నాఁడను. కావున వీరందఱును సమకాలికు లనుట తెల్లము. మఱియు ముందు పేర్కొనిన తేకుమళ్ల రంగశాయి,

'రామాయణంబు భారతమును ద్విపదలై మీఱంగ జేసిన యా రంగనాథు,
ధీరు బట్టేపాటి తిరుమలభట్టుగారి ప్రౌఢోక్తులుఁగలుగ స్మరించి'

యని రంగనాథుని బట్టేపాటి తిరుమలభట్టును స్మరించియున్నాఁడు. ఈ బట్టేపాటి తిరుమలభట్టే ద్విపదభారతరచయితలలోఁ బ్రముఖుఁడైన తిమ్మకవి. అతఁడు దనచే రచింపఁబడిన విరాటపర్వమును జంగాలముమ్మయను కంకిత మొసఁగెను; ముమ్మయయల్లుఁడైన పాలచూరి కృష్ణభూపతికి దెనాలిరామకృష్ణుని మనుమఁడైన రామభద్రకవి స్వవిరచిత ఇందుమతీపరిణయము నంకితమిచ్చెను. రామభద్రకవి దనకావ్యమును క్రీ. శ. ౧౫౭౫ ప్రాంతమున రచియించి యుండును; కావున దత్కృతిపతియైన పాలచూరి కృష్ణవిభుఁడును నతని మామగారైన జంగాల ముమ్మయయు నతనికి విరాటపర్వము నంకితముజేసిన

తిమ్మ (బట్టేపాటి తిరుమలభట్ట) కవియు నప్పటివారలే కావలెను. "ఆ బట్టేపాటి తిమ్మకవిని పేర్కొనిన రంగశాయి కవియు నతనికి సమకాలికుఁడో యర్వాచీనుఁడో కావలయును. అర్వాచీనుఁడన్నను తగవులేదు; కాని సమకాలికుఁడనుటయే సమంజసమేమో యనిపించుచున్నది. కారణము రంగశాయి ఆ పేర్కొనుటలో 'గా'రనుశబ్దము ప్రయోగించుట. సమకాలికులయెడనే అట్టిమర్యాదను పాటించుట పరిపాటి. అదియును రంగశాయియు బట్టేపాటి తిమ్మకవియు నిద్దరును నెల్లూరుమండలమువారు. రంగశాయి సమకాలికులని రూఢియైన పుష్పగిరి తిమ్మకవియు, కంకంటి పాపరాజుకూడ నెల్లూరుమండల కవులే. నలుగు రొకరిగురించియొకరు తెలిసియేయుందురు.' కావున కంకంటి పాపరాజు క్రీ. శ. ౧౭౫౭ ప్రాంతమువాడు కావలయును. *

ఈవాదము సత్తలేనిది రంగశాయి బట్టేపాటి తిరుమలభట్టును పేర్కొనునప్పుడు 'గా'రని చెప్పినంతమాత్రమున వారిరువురును సమకాలికులనుట సరికాదు. పూర్వికులయెడను నా శబ్దమును వాడవచ్చును. అట్లు వాడిన వారును గలరు. బట్టేపాటి తిమ్మన, లేకుమళ్ల రంగశాయి, పుష్పగిరి తిమ్మన, కంకంటి పాపరాజు ఈ నలుగురును నెల్లూరుమండలకవులగుట తథ్యమే. తత్కారణమున వారేక కాలమువారని చెప్పుట సమంజసముగాదు.

శ్రీ జోగారావుగారు తెల్పిన రెండవ యంశము బలవత్తరమైనది. అది యిది: "మదరాసుప్రాచ్య లిఖిత పుస్తక భాండాగారమున కంకంటి పాపరాజు ఉత్తరరామాయణప్రతులు చాలగలవు. అందు డి. నం 9 తాళపత్రప్రతి యతి శిథిలమై ప్రాచీనముగ గన్పట్టును. దానిచివర ప్రజోత్పత్తినామసంవత్సర పుష్య బహుళ ఏకాదశీలు వఱకు మునగాల తిరువెంగళయ్య వ్రాసిన ఉత్తర రామాయణము సంపూర్ణము' అని కలదు. ఇది శ్రీస్వామికణ్ణుపిళ్లెగారి ఇండియన్ ఎఫీమెరిస్ ప్రకారం క్రీ. శ. 1732-వ సంవత్సరం జనవరి యేడవ తేదికి సరిపోయినది. శకసంవత్సరసంఖ్య చెప్పఁబడినప్పుడుకూడా క్రీస్తుశకపు తేది నిర్ణయించుటకు సంవత్సరమాసపక్షతిథులతోపాటు విధిగా వారమైన చెప్పఁబడిననే అది పొసగును. మన సంవత్సర షష్టి

---

* ఆంధ్రపత్రిక సారస్వతానుబంధము, (ఆదివారము, ఆగస్టు 7 వ తేది 1955) పుట. ౬.

చక్రము మరలమరలనావృతమగుచునే యుండును. అమావాసము లాపక్షము లాతిథులే యథాపూర్వము సంభవించును. వానితోపాటు వారనిర్దేశమైనచో అవియన్నియు గుదిరిన తేది మరలమరల సంభవించుట కాదాచిత్కము. కాని కేవల మసంభవమని తలఁపరాదు! ఒక్కొక్కప్పుడు మూడునాలు గావృతులకే యది సంభవింపవచ్చును. కాని ప్రస్తుతసందర్భమున క్రీ. శ. 1632 తరువాత నేటివరకు మరలనట్టిది తటస్థింపలేదు.

ఇదివాస్తవము - చూడుఁడు:

1. శా. శ. ౧౭౯౨ ప్రజోత్పత్తి పుష్యబహుళ ఏకాదశిలు, సోమవారము ఘటికలు ౩౨ పలములు ౧౨=(క్రీ. శ. ౧౮౭౧ మార్చి ౫-వ తేది శుక్రవారము)
2. శా. శ. ౧౭౩౩ ప్రజోత్పత్తి పుష్యబహుళ ఏకాదశిలు, శుక్రవారము ౩౧ఘటికలు౩౭పలములు=(౧౮౧౧ ఫిబ్రవరి౧౦-వ తేదిశుక్రవారం.)
3. శా. శ. ౧౬౭౪ ప్రజోత్పత్తి పుష్యబహుళ ఏకాదశిలు మంగళవారము=(క్రీ. శ. ౧౭౫౩ జనవరి ౩౦-వ తేది మంగళవారము.)
4. శా. శ. ౧౫౧౩ ప్రజోత్పత్తి పుష్యబహుళ ఏకాదశిలు సోమవారము (క్రీ. శ. ౧౬౯౨ జనవరి ౪-వ తేది సోమవారము.)
5. శా. శ. ౧౫౫౩ ప్రజోత్పత్తి పుష్యబహుళ ఏకాదశిలు మంద(శని) వారము=(క్రీ. శ. ౧౬౩౨ జనవరి ౬-వ తేది శనివారము).

కావున శ్రీ జోగారావుగారు చెప్పినట్లు అది యాతాళపత్రప్రతిని మునగాల తిరువెంగలయ్య వ్రాసిముగించిన దినమని చెప్పవచ్చును. ఇందువల్ల కంకంటి పాపరాజు క్రీ. ౧౬౩౨ కు ముందు వర్థిలెననియు యుత్తరరామాయణ మప్పటికె వాసికెక్కి జనాదరమును బడసియుండెననియు దేలుచున్నది. అంతకుముందెప్పు డాతఁడు వర్థిలెనో నిశ్చయించి చెప్పుటకు సాధ్యపడదు: కాని కవితాశక్తికను శబ్దజాలమును బట్టిచూడ కంకంటిపాపరాజుగారి యుత్తరరామాయణము క్రీ. శ. ౧౬-వ శతాబ్దపు టుత్తరార్థమున అనఁగా క్రీ. శ. ౧౫౫౦-౧౬౦౦ మధ్యరచియింపఁ బడియుండునని తోఁచుచున్నది.

---

*ఆంధ్రపత్రిక సారస్వతానుబంధము (ఆదివారము, ఆగస్టు 7-వ తేది, 1955) పుట.

శ్రీ ర స్తు.

వి ష్ణు మా యా వి లా స ము

ఉ. శ్రీలలితాంగి నిత్యము ధరించు నురంబున లోకరూఢిగా;
నేలదు నన్నొకప్పు డిది యేటిప్రియంబన, నిన్నునాత్మ నే
వేళ వహించు టీ వెఱుఁగవే యని రాధను గారవించు గో
పాలకశేఖరుం డురు కృపావిభవమ్మున మమ్ముఁ బ్రోవుతన్.

వ. అని తరవ(?)సందర్భలీలాధురంధరుండగు కవి పురందరుండు వెండియుఁ బరమకృపాళుం డగు మదనగోపాలుని ప్రశంసతోఁగూడ శంకరపంకరుహాగర్భుల నేమని కొనియాడు చున్నాఁడు.

త్రిపుట:—

దరము చూపెడుకేలు కాకో
దరము నేపెడుడాలు భక్తుల
దరముఁ బాపెడు వాలుఁ బూనిన
హరిఁ దలంతున్. 1

తటిని ముంచినశిరము శ్రీకుచ (?)
తటిని డించిన కరము జగమిం
తటిని మించిన భరముగల ధూ
ర్జటిని గొలుతున్. 2

శ్రుతుల వెలసినవేరు నలుగవ
శ్రుతుల సొలసిన తీరు జపవి
శ్రుతులు గలసిన యూరుగల శత
ధృతినిఁ గొలుతున్. 3

వ. అని కవీశ్వరుండు భక్తియుక్తుండై శక్తిత్రయంబు నేమని కొనియాడుచున్నాఁడు.

జంపె:—

భవము సఫలముగ వై
భవము లొసఁగుము పరా
భవము సేయకమని విభావజుని జనని. 1

వరముగా ధరణి నిలువరముగాఁ జేయు కృతి
వరముగా నడిగెదను వనజభవురాణి. 2

తానవబలోన్నతి సుతానవప్రేమ చి
త్తానవర్తిలు మాకు దయసేయు గౌరి. 3

వ. అని కవినాయకుఁ డాదిమకవుల నేమని కొనియాడు చున్నాఁడు.

జంపె:—

కరిముఖుఁడు కులిశకర్కశదంతముల నతుల
గురు విఘ్నశైలముల గోరాడు గాక. 1

శ్రీరామభటుఁడు సంజీవరాయుం డాయు
రారోగ్యములను మమ్మలరించుఁ గాక. 2

రామాయణంబు భారతము నిర్మించిన మ
హా మహాత్ములకరుణ నాయందెసఁగుఁ గాక. 3

తా మెఱుంగనిదెల్ల తప్పులని నిందించు
పామరుల కిచట వాగ్బంధమౌఁ గాక. 4

క. అని యిష్టదేవతల ప్రా
ర్థనతో సత్కవులఁ బొగడి తప్పొప్పు లెఱుం
గని కాకవిఁ గాదని నే
ననుపమ పదబంధమగు సమంచితభక్తిన్.

వ. విష్ణుమాయావిలాసంబను యక్షగానంబు రచియింప నా కృతికి నేవేల్పు నధిపతిం జేయుదునని తలంచుచున్నంత మ దీయ హితకార్యఘటనాదిముఖులైన కవితిమ్మనార్యప్రముఖు లేమని వినుతించుచున్నారు.

సీ. వరుస మీ ముత్తాత వల్లభామాత్యుండు
కృతకృత్యుఁడై మించెఁ గృష్ణుఁ గొలిచి
ఘనుఁడు మీ తాత యయ్యనమంత్రి మదనగో
పాలమంత్రోపాస్తిఁ బ్రతిభఁ జెందెఁ
గరుణాబ్ధి మీ తండ్రి కంకంటి యప్పయ్య
ప్రభుఁడు తాదృశకీర్తి బాగుమీఱె
శ్రీవత్సగోత్రవారిధి కౌస్తుభము రీతి
వారికం బెను నీవు మీఱినావు

గీ. నరసమాగర్భజలధిరత్నంబు నీదు
తమ్ముఁడగు నారసింహు చిత్తంబు నిదియె

భక్తిఁ గృతియిమ్ము మదనగోపాలునకును
సద్గుణనిధాన పాపరాజప్రధాన.

వ. అని పలికి హితవి (ద్వ) త్కవిజనంబుల పలుకులు విని నే సంతోషించిన విధం బెటువలెను.

జంపె:—

అతులమగు విష్ణుమాయావిలాసంబె యట
కృతి మదనగోపాలకృష్ణుఁడఁట విభుఁడు. 1

కలిగె నెవ్వరికిఁ గలుగనిభాగ్యమయ్యారె !
తొలఁగె నాకలుషములు చెలఁగె మత్కులము. 2

......మదనగోపాలునకుఁ గృతియయ్యె
ఫలియించె నాకవిత ప్రఖ్యాతిగాంచెన్. 3

వ. అని సంతోషించి యద్దేవుని ప్రసన్నభావంబు వాంఛించి ప్రస్తుతించెనట యెటువలెను.

ఆది:—

భువనభరణ ధౌరేయా బుధగేయా
భవ కమలభవ ప్రణుతివిధేయా.
హరిహయ నీలశరీరా యతిశూరా
నరసురవందిత నందకుమారా.
స్వామి, మదనగోపాలా జయశీలా
కామితదాయక కాంచనచేలా.

వ. అని స్తుతియించి అద్దేవునకు షష్ఠ్యంతములు రచియించెనట యెటువలెను.

జంపె:—

శరణార్థిపాలునకు సత్యవాచాలునకు
గురుశీలునకు మదనగోపాలునకును. 1

సలలితకృపాళునకు స్వర్ణచేలునకు గో
కులపాలునకు మదనగోపాలునకును. 2

వ. అంకితంబుగా (నాయొనర్పంబూనిన) విష్ణుమాయావిలాసంబు
నకుఁ గథాక్రమ మెటువలెను.

గీ. లలితమగు విష్ణుమాయావిలాసకథలు
శ్రీశుకబ్రహ్మచేఁ బరీక్షిన్నృపాలుఁ
డాలకింపుచు డంబనారాయణ ప్ర
సంగమేతేర నద్భుత స్వాంతుఁడగుచు.

వ. శ్రీశుకయోగీంద్రునితోఁ బరీక్షిన్నరేంద్రుఁ డే మనుచు
న్నాఁడు.

జంపె:—

అనఘాత్మ కపటనారాయణ విలాసములు
వినఁగ వినఁగా మదికి వేడ్కలు జనించెన్. 1

భువనమోహనుఁడైన పురుషోత్తముని మాయ
నువిదగా జగము భ్రమయుట సహజమయ్యెన్. 2

సామజాసురహరుఁడు సర్వజ్ఞుఁడాయెఁగా
నేమిటికి తా భ్రమసె నెఱింగింపవయ్య. 3

వ. అనిన రాజేంద్రునకు శుకయోగీంద్రుఁ డేమనుచున్నాఁడు.

త్రిపుట:—

భ్రమయకుండఁగవశమె యెంత ప్ర
భావశాలికినైన మాయా
ప్రమదయై చరియించు విష్ణుని
ప్రౌఢిగనినన్. 1

మగతనంబుననుండి జగముల
మరులుగొల్పెడు వన్నె కానికి
మగువతనమున భ్రమలుపెట్టుట
మఱియు నరుదా? 2

నలువనేర్పున సృజనచేసిన
చెలువలకు బుధులెల్ల భ్రమయఁగ
నలువతండ్రియె చెలువయైతే వలచుటెంత. 3

ఏకతాళి:—

వెలయును వేడుక లొలయును సుకృతము
పొలియును పాతకములు హరికథలన్. 1
విను హరియును హరుడును లీలకు భ్రమ
గొని (నది భ్రమియిం)చినదియు నధిపా. 2
చెవులకుఁ జవులుగఁ జెప్పెదమోహిని
యవతారము తెలుగని శుకులనియెన్. 3

జంపె:—

విలసితోద్యానగము వినుతజనసురనగము
కలిపవనపన్నగము కైలాసనగము. 1
తటచారి సింధురము ధవళరుచిబంధురము
కటకజితమందరము కైలాసధరము. 2

అలకాపురాన్వితము హరభక్తసేవితము
లలితయశావతము కైలాసపర్వతము. 3

వ. మఱియు నాపర్వత మెటువలెను.

త్రిపుట:—

శిరమునను సింధూరరుచిదగఁ
జెలఁగు వేలుపు మస్తుశేనుఁగు
కరణి నగ్గిరి తుదలగైరిక కాంతివెలయున్. 1
శారదాంభోధరపరంపర
సందుసందులఁదోచునగము
దారి నగ్గిరిమీఁదశృంగారవనముల్. 2
వెండియును బైఁడియును దడఁబడు
విధము దెలుపుచు నుండు నపుడ
కొండమణిదీపికలు చంపక కుసుమములును. 3

జంపె:—

ఆరజతగిరినలరు నారామవాటికల
శారికలు గీరికలు కోరికలు గాంచున్. 1
అందుఁగల తెలిచాయ మందారతరుకుసుమ
బృందములు కుందములు చిందములఁ గెలుచున్. 2
మాటికగ్గిరి శిరోమణి రుద్రకన్యకల
యాటలును బాటలును మాటలును వెలయున్. 3

వ. అట్టి కైలాసశైలంబున కధీశ్వరుండైన యీశ్వరుం డెటువంటి
వాఁడు.

సీ. ఒప్పునెవ్వని వింటికొప్పు ఋక్షశ్రేణి
యశ్రాంత విశ్రాంతి కాకియగుచు
నమరునే స్వామి కాహారమై భువనదు
ర్దాంతభీకర విషానంతమూర్తి
ఋటమయ్యెనే దేవు నటనంబు తతయోగ
ఘనమండల క్రియాభినయగతులఁ
జెన్నొందిరేమిటి కన్నులై యార్యాభి
హితభాస్వదజ్జారికృష్ణపదులు
షాసఁగె నేవేల్పుకాండమై భూరిసంజ్ఞ
పటిమ వెలయింప...ల...విహారి
యట్టి పరమేశ్వరుండు దయాపరుండు
కాపురముసేయు (మండునా)కటకసీమ.

వ. మఱియు నప్పరమేశ్వరుని ప్రభావం బెటువంటిది.

జంపె:—

కనువెంటఁ జనుమంట ననవింట మనుచంట
తనువంటఁగను బంటుతనము గనిపించెన్. 1
జగకందు జిగిచిందు తొగవిందు సిగఁబొందు
సొగసొందు సిగబొందు తగబొందుపఱచున్. 2
బలుచండి పులిదండి పొలపెండి తలఁజెండి
యలవెండి మలనుండి యలవు వహియించున్ 3

వ. మఱియు నతని విహారంబు లెటువంటివి.

లఘుశేఖరం:—

అలకరాజు వని నొకపుడు గిరిజఁ గలిసి మెలసి యలసి
సొలసి కొలఁకు గొలఁకుకలువ చెలువ చలువ లలవరించు.

భద్రవటము నీడ వీరభద్రముఖ్యులద్రిజాది
భద్రగతులఁ గొలువవెలయు భద్రగతుల నొక్కవేళ. 2

నింగిమెఱయుఁ దారశైల శృంగసౌధరంగమందు
భృంగి లాస్యభంగినయమెఱింగి యొక్కరొడఁ జెలంగు.3

వ. ఇవ్విధంబున వివిధవినోదంబులఁ దగిలి యానందించుచు నా
నందివాహనుండు నిజమందిరంబునఁ దిరంబుగా నొక్కనాఁడు
నిండుకొలువై యుండెనట యెటువలెను.

త్రిపుట:—

పాటలామోదినులు కిన్నర
పాటలాధరు లెదుటఁ బాడెడు
పాట లాచిత్రంపు బొమ్మల బ్రతుకఁజేయన్. 1

మరల కలివలు వైచు వింజా
మరలు జిగివెన్నెలలు విన తా
మరలలాము కిరీట ముక్తామణులఁ గలయన్. 2

గంగయును బార్వతియు ముదమెసఁ
గంగఁ గన్నుల బెళుకులను పొసఁ
గంగఁ గర్పూరంపు టారతి గములొసంగన్. 3

వ. మఱియు నెటువలెను.

ఆది:—

రుద్రులు గుహావీరభద్రులు భద్రాను
భద్రులు సురపట్టభద్రులు గొలువన్. 1
సిద్ధులు మిగుల ప్రసిద్ధులు నణిమాది
సిద్ధులు సుజ్ఞానవృద్ధులు గొలువన్. 2
ముక్తులు బహువిధశక్తులు నిజపద
భక్తులు పరమపవిత్రులు గొలువన్. 3

క. కలవాని కొదవుచదువులు
మలసి మహామునులుపొగడు మనువులు దిక్పా
లుల మనవు లవధరింపుచుఁ
గులగిరి సుతపెండ్లికొడుకు కొలువున్నయెడన్.

మట్టె:—

తనకుఁదానె మహతిమొరయ
ధవళచామరంబు మెఱయ
కనకకుండిక కరము దొరయ
ఘనతయోగపట్టెమెఱయ. 1
జడలు జిగురు తొగరు గెలయ
జపసరంబుచేత మలయ
నొడలికాంతి దిశలవెలయ
నుడిని విష్ణు నామమొలయ. 2
నారదుండు క్రియలకలహా
వారదుండు గీతికావి

శారదుండు కాంతివిజిత
పారదుండు వచ్చెనపుడు. 3

వ. ఈలీలఁ గైలాసశైలాసన్నవర్తియై యమ్మునిచక్రవర్తి తన
వెంబడిం బఱతెంచు తుంబురునితో నే మనుచున్నాడు.

జంపె:—

బహుళపక్షమునందుఁ బాయుచంద్రునికళలు
మహి నజుఁడు ప్రోగిడిన మాడ్కిఁ దగె నగము. 1
నిడిమేనిచుట్టగా నిడి శిఖరమిషమునను
పడగలెత్తిన భుజగపతిఁబోలె నగము. 2
పలుకాంతి దిక్కులను బలియు ప్రమథులకీర్తి
యిల నిటుల నిలిచెనన నెదిగె నీనగము. 3

ద్వి:—

అని తుంబురునితోడ నలవెండికొండ
ఘనత వర్ణించుచుఁ గలహాశనుండు
చనిచని యద్రరాచలమునఁ బుణ్య
జన యక్షకిన్నర సంకులంబైన
యలకాపురమునొచ్చి యమ్మహావిభవ
ముల కరుదందుచుఁ బురసమీపమునఁ
గర మొప్పు నందలకా నామనదులఁ
బరికించి ముఖపద ప్రక్షాళనంబు
లొనరించి తటమున నొప్పు శృంగార
వనములు తోఁపులు వరుసతోఁ గడచి
మరకతసోపానమణివితర్దికలఁ

బరమోత్సవమొనర్చు భద్రవటంబు
నీడనించుకసేపు నిలిచి యాసరణి
వైడూర్య గోపురద్వారంబుసొచ్చి
మగరాలమెట్లపై మసలకనెక్కి
తొగరెల నీరాజగతుల నిగనిగలఁ
జెలువొందు నిలగట్టు శిఖరాగ్రసీమ
బలువైన మణిమయ ప్రాకారతతులు
క్రమియించి యుప్పరిగలు చంద్రశాల
లమరసౌధంబు హర్మ్యంబులు గలిగి
విలసిల్లు వీధుల వేడ్కఁ గన్గొనుచు
మలయజవాసిత మార్గంబువట్టి
నవరత్నమయతోరణంబులచేత
ధవళవృషాంక కేతనములచేత
పొలుచుచు సౌగంధికముల మేలుకట్లు
నలువొందు ముక్తిమంటపసహస్రములు
చేరియావల విరాజిలు హజారములు
దూరి కావలి ప్రమథుల దారి మీఱి
మురజవాదిత్రగోముఖ శంఖపటహ
గురువాద్యములు శైలగుహాలు మార్మ్రోయ
మాణిక్యమయదీప మాలికాతతుల
రాణించు నంతఃపురము ప్రవేశించి
ఘనతరకలధౌతకనక వేత్రములఁ
దనరునాంతర గృహద్వారపాలకుల

సెలవుగైకొని సదాశివుఁడు గొల్వున్న
కొలువుకూటంబు గ్రక్కున డాయఁబోయి
ఘనగాంగశీకరాకరమౌళితోడ
ననిచిన హరిచందనముఁబోలు వాని
గరళనీలిమఁజెందు కంఠంబుతోడఁ
బరిపూర్ణహరిణాంకు ప్రతివచ్చువానిఁ
బ్రకటసౌభాగ్యసంపద యొక్కవంక
నొకవంక ననుర_క్తియును జూపువాని
శివుని భద్రాసనాసీనునిఁ గాంచి
యవిరళపులకాంకురాంకితుఁడగుచు
జయజయ సర్వేశ, శంకర, యనుచు
భయభ_క్తియు_క్తుఁడై ప్రణతులుసేసె.

వ. ఈప్రకారంబున నారదుండు పరమేశునకు దండప్రణామంబు లాచరించి యేమని కీ_ర్తించుచున్నాఁడు.

కులుచజంపె:—

శరణుగౌరీ మనోల్లాసా, శరణు
శరణు బహుమాయావిలాసా. 1

శరణు సామజకృ_త్తివాసా, నీకు
శరణయ్య కైలాసవాసా. 2

శరణు కందర్పసంహారా, శరణు
శరణయ్య భుజగేంద్రహారా. 3

శరణు వందారు మందారా, నీవె
శరణయ్య భవరోగదూరా. 4

శరణు చతురాగమతురంగా, శరణు
శరణయ్య సదయాంతరంగా. 5

వ. అని స్తుతియించి నిలుచున్న నారదునిగారవించి కూర్చుండ నియమించి పంచశరవైరి యేమనుచున్నాఁడు.

త్రిపుట:—

ఏమి నారద లెస్సలా యిపు
డెచటనుం డిట కరుగుదెంచితి
వేమియైనను వింతగలదా భూమిలోనన్. 1

కనలుచును లోకమ్ములఁ గాలుచు
కాలకూటము సంభవించిన
వెనుక వారిధి నేమిపుట్టెనొ వినఁగ లేదో. 2

అమృతవార్ధి మథించునెడ నీ
వచటనుంటివిగద జనించెనె
యమృత మసురులు సురలుగొనిరె నిజాంశములను. 3

పూనితామే పంచుకొనిరో
పోరు సేయఁగఁ బెద్దలెవ్వా
రైన సరిగాఁ బంచిరో యపుడది గణించు. 4

అనిన మునికలహాశనుఁడు గా
వునను హరివైఖరులు ప్రమథులు
గనలిపడ శంభునకుఁదెల్పెదఁ గాక యనుచు. 5

వ. ఆనందసంపన్నుండై పన్నగాభరణునితో నేమని విన్నవించుచున్నాఁడు.

జంపె:—

అవధారు దేవ మీరటులు విషముహరించి
భువనములఁ బ్రోచి ప్రియమున వచ్చినంతన్. 1
వనరాశిఁ బొడమె ధన్వంతరి యనందగిన
ఘనవైద్యవరుఁ డమృతకలశంబుతోడన్. 2
అతనికరముననున్న యమృతకలశము గొనిరి
దితిసుతులు బలిమిసెడి దేవతలుజూడన్. 3

వ. ఈవిధంబున సుధాకలశంబువోయినఁ గులిశాయుధ ప్రముఖు లగు సురలు భయాతురులై హరికి మొఱవెట్టిరఁట యెటు వలెను.

ఏకతాళి:—

హరి నారాయణ యర్థపరాయణ
సరసిజలోచన శౌరి జోహారు. 1
గమకముతో రక్కసులు సుధాకల
శము హరియించిరి స్వామి పరాకు. 2
చిందరవందర జెందక ముందర
మందరధర సుధ మాకీవయ్య. 3

వ. అని మొఱవెట్టుచున్న వేల్పులనెల్లఁ గనుసన్నన వారించి క్రన్నన వెన్నుండు జగన్మోహినివేషంబు వహించెనప్పు డెటు వలెను.

త్రిపుట:—

కలువరేకులనేలు కన్నులు గబ్బిసిబ్బెపు గుబ్బచన్నులు
మొలకనవ్వులు ముద్దుమోమును మురువుమీఱన్. 1
కులుకునడలును దళుకువాోడలునుగళుకుబంగరుచాయ యొడలును
తలిరుమోవియు నలరుతావియు చెలువుమిగులన్. 2
చెలఁగుతోలకరి మెఱపుచందము జీవరత్నపు బొమ్మయందము
గలిగి హరి భువనైకమోహన కాంత యయ్యెన్. 3

వ. అప్పు డెటువలెను.

జంపె:—

కపటసతి పదకాంతి కనకకెంజడలజిగి
తపసులకు ననురక్తి తలకెక్కెన భవా. 1
అలివేణి ఘనలీల వలనసుమనఃపాళి
పులకాంకముల పేరఁబూచెఁ బరమేశా. 2
మోహినీ శృంగారమూర్తి గను దానవుల
మోహాంధకారంబు ముంచుకొనెరుద్రా. 3

ఆటతాళము:—

బలిముఖాసురు లమృతరసమున బలియునాసలమానిరి
లలనతోరతిమీఁది తమిఁ గైలాసవాస. 1
వెలఁది చిఱునగవనెడి వెన్నెల వేడ్కలోలయగతమయశ
ములు దలంపరు రక్కసులు వటమూలనిలయ. 2

ప్రమదనేపమున మరుఁడు తను తాపములుజూప దనుజులు
తమప్రతాపము లెంచరైరపు డమృతరూపా. 3

వ. అప్పు డయ్యొప్పులాడిం దప్పకచూచి దేవదానవు లేమను
చున్నారు.

జంపె:—

వెలఁదితేనియలొలుకఁ బలుకఁ దా నేర్చెఁబో
పలుకులకు నెటుల కప్రపుఁదావి గలిగెఁ. 1

మగువవెన్నెలలు జిలుకఁగ నవ్వనేర్చెఁబో
నగవులకు మురిపెంపు వగలెట్లుగలిగెఁ. 2

పటువు గుబ్బెత యంచవలె నడవనేర్చెఁబో
నటనగల నడకు కులుకెటులఁ గనిపించెన్. 3

క. అని చెలువమెంచ వైరో
చని మోహముమించ మెచ్చిచనవిచ్చి ప్రియం
బునఁ బంచిపెట్టు మందటి
కనుచు సుధాకలశ మొసఁగ నమ్మానినియున్.

రచ్చరేకులు:—

కమ్మజిగి చెక్కుల నటింపఁగ
నెమ్మొగమ్మునఁ గళలుమించఁగ
చిమ్మచీఁకటి కొప్పునించఁగ
కమ్మవాసన దిశలు ముంచఁగ. 1

కలికిచూపుల వలపుదొలఁకఁగ
కచభరంబునఁ గొను బెళుకఁగ

పలుకు పలుకునఁ దేనెలొలుకఁగ
సొలుపు నడలను ముద్దు చిలుకఁగ. 2

కొమరుగుబ్బలపైఁట జాఱఁగ
కుచ్చెలలముడి సొగసుదేరగ
నమృతకలశముచేత మీఱఁగ
నమరె నసురుల వలపులూరఁగ. 3

వ. ఇటుల నయ్యింతి వేల్పుల పూవులబంతి యమృతంబు పంచు
చున్నప్పు డెటువలెను.

మట్టు:—

జాలుకొప్పుచూచి యొకఁడు
జంకెనలకు భ్రమసియొకఁడు
ఓరచూపుఁ జూచి యొకఁడు
తారతీరుఁజూచి యొకఁడు. 1

మొలకనగవు వలచి యొకఁడు
ముద్దుమోముఁ జూచి యొకఁడు
తళుకుఁజెక్కు లరసి యొకఁడు
కులుకు గుబ్బలెంచి యొకఁడు. 2

మారుబారికోర్వలేక
మారుమాటలుడిగి దనుజు
లూరకుండి రమరవరుల
కొసఁగె నమృతమెల్ల నతివ. 3

ఆవెలందిపై ఖరులకు
నసురవరులు వలచుటెంత

భావజారి, నీవుగన్న
భ్రమసిపోదు వింతయేల !. 4

వ. అని యంత నిలువక కలహప్రియుండు వెండియు వెండికొండ వేల్పుతో నేమనుచున్నాఁడు.

జంపె:—

పదివేల చంద్రబింబములొకటఁ బొడమనీ
మొదట నాముదితమోమునకు సరిగావు. 1
వేవేలు విరిదమ్మి విరులుగుమిగూడనీ
యా వెలఁది కనుఁదోయి ఠీవి గనలేవు. 2
కోటిసంఖ్యల హంసకులము నడయాడనీ
యా టెక్కులాడి సోయగపు నడ లేదు. 3

చ. అని కలహాశనుండు కడునచ్చెరుపాటు ఘటిల్ల మోహినీ
వనితవిలాసవైఖరులు వర్ణనజేసిన శంభుఁడాత్మలోఁ
గనలును విస్మయంబుఁ గుతుకంబుఁ బెనంగొన శైలరాజనం
దన చిఱునవ్వునెమ్మొగమునం దనచూడ్కులు నిల్పి యిట్లనున్.

ఆటతాళము:—

వింటివే కలకంఠి యీమౌని వీరివారి ననిమోడి
దంటతనమున నన్ను నెంచక తాకనాడెఁ. 1
రమణియగు హరిఁజూచి లోకులు భ్రమయునటులు నేనును
భ్రమలఁజిక్కుదునఁట యిదెక్కడి పలుకుచెప్పుమ. 2
కలహముని నావద్ద నూరక కల్లలాడెను నేఁ జని
నలిననాభునిఁదెలిసి చూడక నమ్మరాదు. 3

సొలపుఁజెందక నేనుమోహినిఁ జూచునపుడు నీవెరఁగా
తెలిసెదవు నా విరతిభావము తేటపడఁగ. 4

వ. అనినఁ బార్వతి పరమేశ్వరునితో నేమనుచున్నది.

త్రిపుట:—

మీరు నవముగ మోహినీ శృం
గారవిభవము చూచి పదరిన
గౌరవము దవ్వగును నవ్వగు ఘనులలోనఁగా. 1

రానిపోని ప్రయోజనంబులు
పూనుకొనఁదగవౌనె కోపము
మానువారు వనాంగనాజన మానచోర. 2

ఆడకుం జనవలదు వెన్నుని
కోడె ప్రాయపు కలికిరూపము
చూడవలదెటుపోయి యెటువచ్చునో మహేశ. 3

వెగటు వల దవధారు మీమది
వెన్నవంటిది మరుఁడు మొదలనె
తెగువగల పగవాఁడు హరియును వగలకాఁడు. 4

తవిలి దేవర పూనుపూనిక
తగ దనఁగ నే నెంతదానను
శివ, మనంబునఁ దోఁచినటువలెఁ జేయుమయ్య. 5

వ. అనిన వెడనవ్వునవ్వి వెడవిల్తుని పగవాఁడు వెలఁదితో నేమను
చున్నాఁడు.

జంపె:—

ఇదియేమి నామహిమ యెఱుఁగియుండియును నా
రదునివలెఁ బలికెదవు రమణిరో నీవు౼. 1

భువనముల భ్రమయించు పురుషోత్తముని మాయ
భువనాధికుని నన్ను బొదువఁగాఁ గలదె. 2

మరు బారికలె నేను మగువ మిముబోఁటి సుం
దరులఁబొందుట లోక నటనకై కాని. 3

మానపాదులు నాయధీనము లధీశ్వరుఁడ
నేనెఱుఁగకుండ మరులెటుల జనియించు. 4

వ. అని జగన్మోహిని సౌందర్యసందర్శనానందపరుండై పలుకు ఫాలనయనుని పయనంబు నిశ్చయంబు సేయదలఁచి నవ్వు చందంబున నారదుం డేమనుచున్నాఁడు.

త్రిపుట:—

కలికి పయ్యెదలోని కుచమును
వెలిగనంబడు గుబ్బఁజూచిన
తలఁప విల్లును మొదటివిల్లును ధవళదేహా. 1

జంటగా నూగారు సకివిరి
సరుల కీల్జడగనినఁ గైకొన
వింటినారిని వింటినారిని వృషభవాహా. 2

వరవిలాసిని వళుల వీక్షా
వళులగని తలనున్న గంగా
కరతరంగము కరకురంగము మఱతువభవా. 3

వ. అని మందెమేలంబునఁ గంధర్వవైరిఁ గేలివెట్టు నలువపట్టి దట్టించి రెట్టించిన కోపంబునఁ బ్రమథులెటువలె భర్జించుచున్నారు.

అర్థచంద్రికలు:—

కినుక రదనములు కిటగిటగీటువారు
మొగమెఱ్ఱవార బొమ ముడివెట్టువారు
శివుని నిందింపవచ్చితె యనెడివారు
ఎటుల నీశ్వరుమహిమ లెఱుగుననువారు
ఇచట నితని ప్రతిష్ఠలేమి యనువారు.

క. పలుమాటలాడువారై
హాళహాళిఁబడు ప్రమథవరుల నడఁచి క్రియాకే
వలముత్తర మనుటెఱుఁగరె!
కలహప్రియు నింతదూరఁగా నేమిటికిన్.

వ. అని మఱియు నేమనుచున్నాఁడు.

ఏకతాళ:—

హరి యాడుతనం బరసి వికారము
బొరయ నపుడుగద గరువపుమాటల్. 1
సారెకు నీముని కేరడమాడఁగ
నూరకయుండుట యుచితముగాదు. 2
వగగల మగువల వలపుదలఁపడని
నగవలె జగమెన్నగవలె నన్నున్. 3

వ. అని శ్రీకంఠుండు వైకుంఠనగరంబునకుఁ బయనం బాయెనఁట యెటువలెను.

కులుచజంపె:—

కరివన్నె నునుపట్టుగట్టి నుదుటఁ
బెరిమెఁ బత్తిరిబొట్టువెట్టి
చిలుతచారల వన్నెచాల వెలయ
వెలిపించు సరు లలుత వ్రేల. 4

కప్పువిలుగల వన్నెకాని హారువు
బొమ్మపెండియ మంఘ్రిఁబూని
సరిలేని నెమ్మేనిచాయ దిశలఁ
గరమొప్ప వెన్నెలలుగాయ. 5

అలరు వేడుకల మున్నాడి బుధులు
గొలువ హిమశైలసుతఁగూడి
ఇరవొంద నందీశునెక్కి యెదుటి
సురవధూలాస్యములఁజొక్కి. 6

మురజాది వాద్యములు మొరయ వెడలె
హరుఁడు హరిపురి కింపుదొరయ. 7

వ. అప్పు డెటువలెను.

లఘుశేఖరము:—

కుంచె విసరుకొంచు నవ్వుకొంచు శౌరిఁగాంచు వేడ్క
ముంచుకొనఁగఁబోరుదిండి మునివరుండు పాలుదేర.
వనజనయనుమాయమాత్రమునకు మీర లేల మరులు
కొనకయుండ మేమెనేర్తుమనుచుఁ బ్రమథవరులుగొలువ.

శివవిరక్తి విష్ణుమాయఁజేరి చూతమనుచు నజుఁడు
దివిజమునులు బ్రహ్మాయతులు దిక్పతులును గదిసికొలువ.

వ. చనిచని యానీలకంఠుండు వైకుంఠనగరోపకంఠంబుఁజేరి కల కంఠకంఠితో నేమనుచున్నాఁడు.

జంపె:—

హరియిల్లటఫుట్లుఁ డాయెనని యుప్పొంగు
కరణి నుబ్బెడిపాలకడలిఁగను మతివ. 1

తరుపఁబుట్టినవెన్న తఱిదిన్నె వేసిరనఁ
దీగుమీఱిన వెల్ల దీవిగనుఁగొంటె. 2

నలువొంద మెట్టకెం దమ్మినలె వైకుంఠ
మలివేణి, కోటకొమ్మల రేకులలరన్. 3

వ. అనిన ధవళవర్ణుం డపర్ణకర్ణోత్సవంబుగా సుపర్ణవాహనుపురంబు వర్ణించుచుఁ బ్రవేశించెనఁట యెటువలెను.

సీ. చెలువైన యుపవనశ్రేణికల్ గ్రమియించి
వికచవారిజగ్గయిన వికజదాఁటి,
వరరత్నమయబహిర్ద్వారదేశము దూరి
బహుళవీధీ పరంపరలుగడచి
రమ్యహర్మ్యసమాజ రాజమార్గమువట్టి
పటుతోరణధ్వజ ప్రభలుగడచి
మహనీయమగుపురీమధ్యభాగముచేరి
కాంచనప్రాకారకలితమైన

గీ. ప్రథమగోపుర మెనసిలోపల ననేక
కక్ష్యలుగ్రమించి పరమభాగవతవరులు
ద్వారపాలకులాడాడఁ దమ్ముఁజూచి
వినయమొనరింప నలరుచు వేడ్కనవల.

జంపె:—

చకచకలుగులుకుఁ పచ్చలగతిని జూచి ప
చ్చికయనుచు గిబ్బతేజీ చౌకళింపన్. 1
పగడంపుఁ గంబముల నిగరంపుజిగిసొంపు
తొగరుపెంజడలతోఁ దుంపెసలు గునియన్. 2
తలపువ్వువలనఁ గ్రొన్నెలరాలమేడ గో
డలుగఱఁగి నెమిలిగుంపులకు సొంపెసఁగన్. 3
కమ్మక్రొవ్విరిమేలు కట్లుతావులకుఁ దన
కొమ్మ నెమ్మేనిజిగి తుమ్మెదలుగాఁగన్. 4
కనుపట్టుగరుడకేతనుని పెద్దహజార
మున సాంబశివుఁడు వాహనమఃపుడు డిగ్గెన్. 5

క. ఈలీల నీలకంఠుఁడు
బాలామణిఁగూడి ప్రమథపరివృతుఁడై మో
సాలడిగియున్కి లక్ష్మీ
పాలుని కడకేఁగి ద్వారపాలురు దెల్పన్.

త్రిపుట:—

విని జనార్దనుఁ డతఁడువచ్చిన
విధము మనసునఁ దెలిసి నవ్వుచు
పునుకఁదాలుపుఁజూడ నంతఃపురము వెడలెన్. 1
పుడమితొయ్యలి మడుపులియ్యఁగ
నెడమవంకను పచ్చునిందిర
కుడిభుజంబున వామహస్తము కొమరుమీఱన్. 2

నావిర క్తివై భవంబు నీవి శేషమాయ జగము
లీవిరించి ముఖులు దెలియ నింతివగుము వింతయేల. 2

మరుని సంహరించి మి త్తి మదమణంచి యున్న నన్ను
మరులు పరుపవశమె నీకు మాయదారివగుచు రమ్ము. 3

వ. అని వెడవెడ నలుకవొడమి పలుకు నళికనయను పలుకుల
కనుగుణంబగు భంగి భృంగిరిటి ప్రముఖులు కొన్ని దురో క్త
లాడిన నన్నియు విని సహించి వెన్నుండు చిన్నినవ్వు దొలుక
మొగంబువంచి యేమని చింతించుచున్నాఁడు.

త్రిపుట:—

ఔర! పరమేశ్వరుని దురహంకార మిటుచలె నుండవలదా
నేరమెంచఁగ నేమిచేసెదు నారదుండు. 1

ఆవిలాసినిఁ గన్న దేవరవైన బ్రమయుదు వనుచు సామెత
గా వచించెనొ యేమొ యిందునఁ గనలవలెనె. 2

బ్రమలువెట్టకతాళుకొన్నను బ్రతుకనిత్తురె వేల్పుతపసిని
ప్రమథవరు లటుగాన భర్గుని భ్రాంతుఁజేతుక్. 3

మిగులవేగిరపడక మొదటను మృదువచోగతినుపచరింపఁగ
వెగటుసెందినఁ జూచుకొందము వెనుక రచుచు. 4

వ. డెందంబున నిశ్చయించి మాయామందస్మిత సుందరంబగు వద
నారవిందం బల్లన నెత్తి ముకుందుం డేమనుచున్నాఁడు.

జంపె:—

పామరులవలపించు నామెఱుఁగుఁ బోణి రూ
పామరుని దిన్ననీ కామోదమిడునె. 1

కలహాముని మాటలకుఁ జలపట్టి లేనిపని
తలపెట్టి యిటులాడఁ దగునె నిటలాక్ష. 2

మంచినెయ్యముతోడ మముఁజూడవచ్చి యీ
కొంచమగు పనికింత కోపింపఁ దగునె. 3

చూడ వేడుకయైనఁ జూతుగా కొకవేళ
నేఁడు నామాటవిని నెయ్యమునఁ జనుమ. 4

వ. అనిన ముక్కంటి దంటతనంబుతోఁ గంటుమానక యేమను
చున్నాఁడు.

ఆది:—

నారదుపంతము నావై రాగ్యము
లేటిక నూరక నూరికిఁ జనను. 1

పొందుగ మాటలపందిరిఁ బెట్టక
యిందుముఖివిగ మ్మిపుడు ముకుంద. 2

నీమాయలు గన నేవచ్చితి నిఁక
తామసింపకుము నామీఁద దాన. 3.

ఆటతాళము:—

అనుచు నహమికదోఁపఁ బలికెడు నభవుతోడ ననియెను
వనజనేత్రుఁడు బ్రహ్మమొదలగు వారువినఁగ. 1

మాటిమాటికిఁ గూర్మితో నినుమాన్యుఁడనుచుఁ బొగడిన
పాటియెఱుఁగక పదరెదవు కడుభాగ్యమాయెఁ. 2

మంచిదే మఱియేమి నిను భ్రమియించు టెంతపని యిది
పంచబాణుని సూడుదీరఁగఁ బఱఁతి నగుదున్. 3.

వ. అని బయలు మెఱసి భాషించిన కాంచనాంబరు పలుకులు విని రోమాంచకంచుకితాంగులై సభాసదులేమని వితర్కించుచున్నారు.

జంపె:—

చెల్ల ! శౌరి ప్రతిజ్ఞ చేసె నెటువలెశంభుఁ
డుల్లంబు నిలుపఁగలఁడో యనెడువారు. 1

ఈమహాత్ములమహిమ లెవ్వఁ డెఱుఁగును వీరి
బూమె లూరక చెప్ప లే మనెడువారు. 2

పంచశరహరుఁడేమి కొంచెకాఁడా యతని
వంచనకు బ్రమయఁడను వారునై రందు. 3

వ. అప్పుడు భక్తవత్సలుండగు శ్రీవత్సలాంఛనుండు నారదుని ప్రతిజ్ఞనిలుపుటకై నిజమాయావిలాసంబు గనుపించువాఁడై యొక చిఱునవ్వు నవ్విన సభాస్థలం బెటువలెను.

జంపె:—

చిలుక సామ్రాణిదొర చెలఁగి పేరెము వారె
కళవళించెను జ్ఞానకాంత సిగ్గునను. 1

భక్తికాంత కృశించెఁ బటుయోగము నశించె
ముక్తి లక్ష్మియు ముఖాంబుజ మెత్తదయ్యెన్. 2

పులకించె సకలాంగములు నలువతొలిచదువు
దలఁచునెడఁ గామశాస్త్రము ముందుఁ దోఁచెన్. 3

ద్విపద:—

ఆరీతి భువనమోహనమందహాస
చారుముఖాబ్జుఁడై చక్రాయుధుండు

తనయోగమాయ చిత్తమునఁ దలంచు
కొనినంత సభ గ్రమ్ముకొని ఘుమ్ముమనుచు
వలచు నద్భుతమైన వాసన యొకటి
వెలసె నవ్వాసన వెంబడిగాఁగ
నెరులొంది యిరులుజెందెడు కొప్పువిరుల
పరిమళంబులు తేఁటిపోఁజులఁ బిలువ,
కురులలోఁ జెలువంబు గులుకు నెన్నుదురు
కఱిమబ్బులోఁ జంద్రకళచందమునను
పొగసు నెన్నుదుటి కస్తురిరేఖ జోక
ముఖమున కొకవింత మురిపెంబు నింప
మొలకనవ్వుల ముద్దుమోము చంద్రునకుఁ
జళుకు కమ్మలకాంతి చామరల్ వైవ,
పొలపైన నిడువాలు చూపులకైపు
కొలఁకులఁ గల్వరేకుల వానగురియఁ
గళుకు వజ్రపుటాలకమ్మలడాలు
తళుకుఁ జెక్కులతోడఁ దచ్చనలాడ
చెక్కుల మకరికా చిత్రపత్రములు
పెక్కు చక్కనిసామి టెక్కెంబు దెగడ
మోమునకెగయు చన్మొనలపై నధర
కోమలద్యుతులు కుంకుమసంకుజల్ల
ముద్దురాచిల్కలై ముంజేతఁ గలిమి
ముద్దియ మోహంబు ముచ్చట దెలుప
వరుసవ్రాలు మదాళివలయంబు లనఁగఁ

గరముల నీలంపుగాజులు వెలయ,
స్తనకుంభకుంభిదేశముఁ బొటిజాలు
ననుపమ మదధారయున నారుదనరె
గమనశ్రమంబుచేఁ గ్రమ్ము నూరువుల
గమకంబుచేఁ గౌను గడగడ వణఁక
గంటల మొలనూలి ఘణఘణధ్వనుల
నంటె జంటగ గిల్కుటంది యల్లాఱ్య.
జిలుగు పైఠాణిలో జిగిచిందుతొడలు
వలిపె చెంగావి పావడరంగు గులుక,
మలయు బంగరు గిల్కు మట్టెలడాలు
చలువకుచ్చెలలపై సరిగంచుఁ గూర్ప
నడచు నొయ్యారంబు నడలపై నాస
విడక యంచలు కాళ్లవ్రేళ్లను బెనఁగ.
కరములపొంకంబు కళల బింకంబు
మరులుగొల్పెడు సొంపు మాయలముంపు
కొమరుప్రాయపుమబ్బు గుబ్బలయుబ్బు
తమకించుహావంబు తరళభావంబు
చిన్నెలచందంబు చెలువుటందంబు
వన్నెలగులుకు గరువపుమేనితళుకు
మురిపెంబులో సిగ్గు మొగములో జగ్గు
చిరునవ్వులోఁ గైపు చిన్నారిరూపుఁ
గలిగి యంగజుని చిల్కుపతాని యనఁగ
నలరువిల్తుని మోహనాస్త్రంబనంగఁ

గలిగి రత్నపు బొమ్మ కమ్మ పూరెమ్మ
కలువల జోక బంగారు సలాక
నటనల ప్రోవు విన్నాణంబు తావు
మటుమాయల బిడారు మరుని కటారు
వలపుల దొంతి చామంతి పూబంతి
కులుకు కప్పురతావి గుజ్జులేమావి
యొరపు చక్కెరల మే లొప్పులకుప్ప
నెరతనంబుల తీవి నీటుల దీవి
తొలకరి మించు కంతునిచేతి యించు
సొలపు మాటలతేట సుమబాణుపేట
ఔర శృంగార! మయ్యారె యొయ్యారి!
మారజం బెంత విం తాయె నటించు
పులకించి సభికు లద్భుతమంది చూడఁ
జెలఁగి మోహనలీల శివుమ్రోల నిలిచె.

త్రిపుట:—

నిలిచి నప్పుడె గుండె జల్లన
సివ్వెరపడి దేహ మెంతయు
పులకరింపఁగఁ డాల్మి నిలుపక పురహరుండు. 1

మరుల కోటుల సంఖ్య గూడుక
మరులు గొలుపఁగ నించు తూపుల
యొరపునను జెలి చూపు లురమున నుచ్చిపోవన్. 2

తత్తరంబున మేను నెఱుఁగక
దాను వచ్చిన రాకయును శివ
మెత్తినటువలె నప్పు డాడిన దెల్ల మఱచెన్. 3

వ. అప్పు డయ్యొప్పులకుప్ప యొప్పిదంబు చప్పకచూచి ప్రమథులు మోహావిభ్రాంతులై రఁట యెటువలెను.

జంపె:—

శైవుఁ డొక్కఁడు బొరఁజూచి మోహిని యనుచుఁ
గావరంబున నొకని గౌఁగిటను జేర్చెన్. 1
జడలువీడఁగ మహేశ్వరు సేవకుం డొకఁడు
ఎడతెగక శివమెత్తి శివ మాడఁ దొడఁగెన్. 2
ప్రమథుఁ డొకరుఁడు తమకపడి లేచి చెలి యనుచు
భ్రమసి కంబము పైఁడి ప్రతిమ ముద్దాడెన్. 3
ఒక వీరమాహేశుఁ డొద్ది శిష్యునిఁ జేరి
సకి యేమొ యని వాని జడలు పట్టీడ్చెన్. 4
ప్రమదమున నొకరుద్ర భటుఁడు తన కుంచెయని
గమకించి యొకని గడ్డముపట్టి తీసెన్. 5

వ. అప్పు డెటువలెను.

త్రిపుట:—

పాంచజన్య విభూతి గళమున
బటువు పిఱుఁదులఁ జక్రమహిమము
కాంచనాంబర రీతి తనువునఁ గానుపించెన్. 1

ఒప్పఁ గౌస్తుభదీప్తి వాతెఱ
సప్పతిలు శ్రీవత్స నీలిమ
కొప్పునను కనుబొమల శార్ఙ్గపుకొమరు మీఱెన్. 2

తేటకన్నుల మీనగతి తా
మేటి రహిఁ మీఁగాళ్లఁ గనియు ల
లాటనయనుఁడు వెన్నుఁ డౌట దలంపఁ డయ్యెన్. 3

వ. ఇటుల నిటలాక్షుండు విష్ణుమాయామోహావిభ్రాంతుండై
యమ్మోహినీకాంత సహజకాంతఁగాఁ దలంచి తనలోఁ దా
నేమని వర్ణించు చున్నాఁడు.

జంపె:—

ఔర శృంగార! మయ్యారె యొయ్యార!
మోహారె నెఱతనము! మాయురె యారజంబు! 1

చాగురె విలాసంబు! చక్కఁదనము మజారె!
బాగు సొలపులనగలు! భళిరయ్య నీటు!. 2

వ. అని మఱియు నే మని వర్ణించు చున్నాఁడు.

ఆటతాళము:—

కొప్పు గాదిది గండుతుమ్మెద కప్పుగాని తుమ్మెద
కప్పు గాదిది చిమ్మచీఁకటి యొప్పుగాని. 1

మోము గాదిది నవ్వువెన్నెల గీముగాని వెన్నెల
గీము గాదిది మంచి తామర గోముగాని. 2

చెక్కు గాదిది కమ్మబంగరు నక్కుగాని బంగరు
నక్కు గాదిది మించు టద్దపు టెక్కుగాని. 3

క్రమ్ముకొని కదిసియును గదియని విధంబునను
కొమ్మఁ గౌఁగిట నుంచుకొని యాడవలెను. 2

నన్నువంటి రసజ్ఞునకు దొరికితే దీని
నెన్ని చందముల రతి నేలుకో గలను. 3

వ. అని పైపై తమకించి మఱియు నేమని యాందోళించుచున్నాఁడు.

ఘంటారవము - పదము:—

కొలువువారు సూడఁ గులుకులాఁడి తోడ
వలపుముచ్చ టాడ వన్నెదలుగు నీడ. 1

కనుచా టించుకైనఁ గలిగితె యీలోన
నెనలేని మోహాన నింతిఁ గూడుకొన. 2

చిన్నెలచేఁ జాలఁ జెలువొందు నీబాల
మన్ననతో నేలకున్న జన్మమేల. 3

వ. అని చిగురువిల్తుని పగవాఁడు తెగువచేసి తలంచెనఁట యెటువలెను.

నీలాంబరి - పదము:—

ఏలాగైనఁ గాని దీని నెలయించి కొనిపోయి
బాళిమీఱ నేలకున్న భావమునఁ దాళరాదు. 1

కొలువుదేవతలెల్లఁ జులక చేసినఁ జేయనీ
యలిగి పార్వతి నాతోఁ బలుక కుండిన నుండనీ. 2

విన్ననై ప్రమథు లెల్ల చిన్నవోయినఁ బోవనీ
వెన్నుఁ డింతేనా యని నన్ను నవ్విన నవ్వనీ. 3

లఘుశేఖరము:—

అని తలంచి శౌరిచేత నంపకంబు గాంచి వెనుక
వనిత బలిమి తా గ్రహించి చనుట కాత్మ నిశ్చయించి. 1
వెన్నుఁ డున్న దిక్కుఁ గన్న పొన్న బొమిడికపు వజీరుఁ
గన్న మేటి నతని ముందు గన్న చోటఁ గానఁ డయ్యె. 2
ఆలిఁ గానఁడయ్యెఁ బ్రమథపాళిఁ గానఁడయ్యె దేవ
తాళిఁ గానఁడయ్యెఁ జెలువతాళి వేల్పు విష్ణుమాయ. 3

వ. ఇవ్విధంబున నెవ్వరిఁ గానక యవ్విలాసిని జవ్వనంబుపై భావంబు నివ్వటిల్లఁ బూవిల్తు క్రొవ్విరువ్వ రవ్వకాడు...ల్లం గలయఁ జూచు నప్పు డెటువలెను.

త్రిపుట:—

కనకసాలము లెల్ల నచ్చటఁ గనకసాలము లయ్యెఁ గీర్తులు
గనిన పున్నాగములు పున్నాగమ్ము లయ్యెన్. 1
కొమరుగల లతకూన లట లతకూన లయిలా గనిరి సవికా (?)
సమన సుమనోజాతి సుమనోజాతి యయ్యెన్. 2
కనలికా నవకౌశి కాదులు క్రమముగా నల కౌశికాదులు
మొనసె నారదమునియు నారదముల తెఱంగు. 3

వ. మఱియు నెటువలెను.

జంపె:—

సొగసు చిత్తరులఁ దగు శుకపికాదివినోద
ఖగజాతు లట సహజఖగజాతు లయ్యెన్. 1

తళుకు కెంజాయ చందా కెంపు టోవరులు
కలయఁ బూచిన మోదుగుల చందమయ్యెన్. 2
పలుతావు లోలయు సాంబ్రాణిధూపంబు పొగ
లెలతేఁటి తెగల రూపుల కైపు మీఱెన్. 3

వ. ఈలాగున నాస్థానం బంతయు నుద్యానవనంబై నఁ జోద్యపడి యక్కలుపకంటి యొంటిపాటునఁ దగిలె నని మిక్కిలి యుబ్బుచు మిక్కిలికంటివేల్పు తత్తరంబునఁ దలంకుచు మోహంబు ముప్పిరిగొన నప్పుడు తాఁగూర్చున్న భద్రాసనంబు డిగ్గి య గ్గజగామినిఁ జేరవచ్చె నప్పు డెటువలెను.

ఆటతాళము:—

ఒడలు గడగడ వణఁక నడుగులు తడఁబడంగ స్వేదపు
జడి లలాటము డిగ్గి చెక్కుల జాలువారన్. 1
కన్నుఁగవఁ బ్రమదాశ్రుకణములు గ్రమ్ముకొనఁగా బెబ్బులి
వన్నెదుప్పటి జాఱ మోమున వలపు దేరన్. 2
మోహవారిధి ముంచుకొన మఱి ముందువెనుక దోఁచక
మోహినీశృంగారవతి సమ్ముఖము జేరన్. 3

కురుచజంపె:—

చేరి నిలిచిన పురవిదారిఁ జూచి
తారసిల క మ్మాయదారి
వే ఱొక్క పొద రిల్లు దూఱి యట్టె
జాఱె సురపొన్నగుమి దారి
హరుఁ డది డాగి చను టెఱిఁగి యచటి

కరిగి కానక వెతలఁ గఱఁగి
విరజాజిపొద లెల్లఁ దిరిగి తిరిగి
సొరిగి యుత్సాహంబుఁ దఱిగి.

వ. తనలోఁ దా నేమని చింతించు చున్నాఁడు.

నీలాంబరి - పదము:—

పల్లవి:—

నిలిచె నింత నన్ను - దలఁచె నన్ను ముందు
కలికి యింతటిలో నె - క్కడికిఁ బోయెనో గాని

కులుకుపిబ్బెపు గు - బ్బ మెఱుఁగులు
మొలకనవ్వుల ముద్దు - మోమున కెగయగ
వలరాయఁ డాడించు - కలికి రత్నపుబొమ్మ
నలె నెఱనీటుతో - వచ్చి యింతసేపు ॥ నిలిచె ॥ 1
కేరి చిగురు ల - కోరి కోలల మి
టారి మదనుఁడు (సారె) - సారెకు నిగిడించి
చేరి యొయ్యారపు - చికిలి చూపుల నన్ను
గోరికలోఁ గను - గొనుచు నింతసేపు ॥ నిలిచె ॥ 2
కన్నుల సన్నల - నన్ను రమ్మని పిల్చి
పొన్న పువ్వుల తావి - తిన్నెపై రతికేళి
మన్నించి నన్నేలుకో యని... (?)
యెన్నికతో బ్రమ - యించి యింతసేపు ॥ నిలిచె ॥ 3

క. నవ్వులకు దాఁగి యున్నదొ
జవ్వని నామనసుఁ జూడ సైరించినదో
యివ్వని నెక్కడ వెదకుదు
నవ్వనిత న టంచు నాతఁ డటునిటు చూడన్.

త్రిపుట:—

పొన్న చాయల పొన్ను రతనపు
 తిన్నెపై నొకచిన్ని యడుగిడి
యున్న పాదము మణుచు కొని కడు
 హొయలు మీఱన్. 1

జాఱు కుచ్చెలు వామకరమున
 జక్కఁ జెక్కుచు గబ్బిగుబ్బలఁ
జాఱు ముక్తాహారవల్లులు
 చొకళింపన్. 2

కంకణంబుల మేఖలామణి
 కింకిణులతో మొరయ వేడుక
లంకురింపఁగ బంతి యాడు నొ
 యారిఁ గాంచెన్. 3

మట్టు:—

కాంచి పెన్నిధాన మెదుటఁ గన్న పేద కరణి రహి వ
హించె శంభుఁ డౌర భాగ్య! మిచట నతివఁ గంటి మరల.
ఇంతి పాణికాంతి బంతి యెఱ్ఱ నగుచుఁ జూపు రహి నొ
కింత నల్ల నగుచు నగవు లెనసి వెల్ల వెల్ల నగుచు. 2

బవిరి దిరిగి యెగయు బంతిఁ బట్టి యొడియు నెడల నౌర!
యువిద గుబ్బ లెగిరి పోవుచున్న జక్కవల హసించు. 3

వ. అని యెంచి య ప్పించుబోణి నేమరించి పట్టుకొనువాఁడై
 శివుఁడు పొంచిపొంచి వచ్చె నట యెటువలెను.

జంపె:—

ఒడ లొాకించుక వంచి యడుగు చప్పు డడంచి
పొడ గానఁ బడక పూఁ బొదలలోఁ డాఁగి. 1

గుజ్జులేమావి మఱుఁగున నుండి యజ్జగని
య జ్జలజముఖి పజ్జ కపుడు వడి నిగిడి. 2

ప ట్టీక తమి వెనుక పట్టుగా నట్టె చెలిఁ
బట్టి కౌఁగిట నుంచ బట్టబయ లయ్యెన్. 3

వ. అప్పు డెటువలెను.

ఆటతాళము:—

చేతనున్న ధనంబు పోయిన చింతనొందు నాతని
రీతిఁ గౌఁగిట నాతిఁ గానక భీతిఁ జెంది. 1

కలికి కౌఁగిట నలమఁ బోయిన కల్ల లయ్యె నిదియు నా
చలన గుణమొ మరుని మాయయొ కలయొ నిజమొ. 2

కాంత డబ్బరమైన నేటికిఁ గానిపించఁ గనుగవ
కింతి నిజకరమైనఁ గనఁబడ కెందుఁ బోయెన్. 3

వ. అని మఱియు నేమని నిర్వేదపడు చున్నాఁడు.

పదము:—

పల్లవి:—

ఎటువలె వేగింతు నింక అల్ల
మటు మాయలాడి కౌఁగిటికిఁ జిక్కకపోయె.

పరిపరి వగలచే బంతి యాడు
తరిఁ జమరించు న య్యింతి

మురిపెంపు నగుమోము ముద్దాడఁ బోయిన
మెఱుఁగు టద్దములోన మించు చందురుఁ డాయె. ||ఎటు||
పటికి నార్చిన పైఁడిబొమ్మ లీల
బటువు గుబ్బల ముద్దుగుమ్మ.
అటునిటు నడయాడు నాసచే డాసిన
కటకట ! కలలోనఁ గన్న బంగారాయె. ||ఎటు|| 2
తియ్యవిల్తుని కేళి దాని నుంచి
తియ్య చక్కెర మోవి యాని
తియ్య మయ్యెద నని చయ్యన గదిసినఁ
దొయ్యలి యయ్యయ్యొ ! తొలకరి మెఱుపాయె. ||ఎటు||

వ. ఎటువలెను.

గీ. విరుల విల్లాలు చొప్పడు విద్యవాఁడు
పడఁతి నే పువ్వుపొదలఁ జొప్పడఁచినాఁడొ
చూచెద నటంచు నిలిచినచోట నిలువ
కతఁడు చరియించెఁ గహన వనాంతరమున.

వ. అప్పు డెటువలెను.

త్రిపుట:—

మంట కెంపొగ గరడి పుప్పొడి మంటిలోఁ బొరలాడుతుమ్మెర
జుంటి గమి ఝుంకార హుంకృతి చుట్టుకొనఁగన్. [డు
నిండు చాయల చిగురుఘుంటాదిండి సొదన మొండు చూపె
గండుఁగోయిల దిండిబారులు గ్రమ్ముకొనఁగన్. 2

జోక కెక్కిన వీఁక గేదఁగిరేకు బాకు జరీన దూ సటు
పోకు పోడుపోడు మనుచు మదనుఁడు ఢాక జూపన్. 3

వ. నిర్వహింపలేక యమ్మోహినీకాంత నూహించి యే మని వేఁడుకొను చున్నాఁడు.

ఆటతాళము:—

హత్తుకొని వలరాజు కైదువ లెత్తుకొనియె గుబ్బల
నొత్తుకోవె చెలియ ప్రాణము లెత్తుకోవె. 1

మేఱమీఱెను మరుని బారులు బారుదీరె నో చెలి
చేరరావె తళుకుఁ జెక్కిలిఁ జీర నీవె. 2

హాళి మీఁచెను చిలుక తేజి వయాళి మించె నాపగ
వేళ గాదె విరహవేదన తాళరాదె. 3

వ. అని మఱియు నెటువలెను.

జంపె:—

చిలుక యెక్కడనైనఁ బలుకరా దదిగో చెలి
పలికె నక్కడ నంచు నెలమి నాలించున్. 1

శారి యెక్కడనైనఁ జదువరా దదిగో యొ
య్యారి చదివెడి ననుచు నచ్చోటి కేఁగున్. 2

సవరైన తీఁగె యెచ్చటనైనఁ జూడరా
దువిద యిదె వచ్చె నని కౌఁగిటఁ గదించున్. 3

వ. ఇవ్విధంబున నవ్వనంబులోఁ బరిభ్రమించుచు నక్క డక్కడ నక్కలకంఠి వెదకి కానక నలుదిక్కులం జూచు నెడ నచ్చోటికి నొక యేలపాట వినంబడె నని యెటువలెను.

ఏలలు:—

మల్లె విరుల జోడు దోపిగి నల్ల చెఱకు విల్లుఁ బట్టి
మొల్లతూపు లుల్లసిల్లఁగ ఓ పంచబాణ!
చెల్ల! ఘనుల నెల్ల నేసేవు. 1

చల్లన వాసన వెదచల్లు తెమ్మెర తే రెక్కి
తెల్లదమ్మి చిల్లగోలతో ఓ పంచబాణ!
చెల్ల! నీవు గదియ నే మానా. 2

ద్వి.—

అను నేల లాలించి యానందమంది
మనసు మెత్త యొకింత మట్టుపడంగ
కలకంఠి గా దేవి కలదె యీపాటి
కలకంఠ నాద మ క్కలకంఠికైన
నరసివచ్చెద నంచు నల నాదువెంట
నరిగి కర్పూరంపు టనఁటుల లోన
కొమరైన లేమావి గుబురుల నడుమ
గుమిగొన్న సురపొన్న కొమ్మల యందు
పదిలమౌ మగరాల పడకుల లోన
గుదిగొన్న పగడంబు క్రొందీగె లోన
మృదులంపు పాన్పుతో మెచ్చుకోనైన
యుదిరి బంగరు తూఁగు టుయ్యాల లోన
నెలమి నూఁగెడు వేళ నిల బిట్టు తాను
మలసి మెట్టిన కాళ్ల మట్టియల్ తోను
ఘలుఘల్లు మని యందెకవ మ్రోయఁగాను

వలదగుబ్బల వీఁక వణఁకుచుఁ గౌను
నిగిడి తీవ్రతముచే నెగడు మై చాయ
గగనభాగమున బంగరుపూతఁ బూయఁ
జిగిదేరు సనుపైఁట చెఱఁగింత వాయఁ
పొగరు తేటులు కొప్పుపూలకై మ్రోయ
కేళి నుయ్యాల లూఁగెడు ముద్దరాలి
బాలేందుధరుఁడు తప్పక చూచి బాళి
యెడసిపోయిన ప్రాణ మేతెంచి మరల
నొడలఁ బ్రాపించి నట్లుత్సాహ మంది.

వ. తనలోఁ దా నే మని సంతోషించు చున్నాఁడు.

త్రిస్తబక:—

వింటిని ఏల లొంటినీ బాల
గంటి నీవేళ నో లాల.
వెన్నెలతోడ పొన్నల నీడ
సన్నలగూడ నో లాల.
వేడుక నైన వేడుకచాన
గూడక మాన నో లాల.

జంపె:—

వెలయు రహి నేఁ గనుక విరులసర మైయున్న
చెలువ యామోదమున శిరసావహించున్. 1

నిచ్చలును నేఁ గనుక పచ్చకప్పుర మైన
మెచ్చి పలుకులకు మొగ మిచ్చి మా టాడున్. 2

చెలువుగా నేఁ గనుక చలువ పై తా నైనఁ
జెలువ గుణ మరసి గుబ్బలఁ గప్పుకొనును. 3

త్రిపుట:—

ఐన నిపు డేమాయె నే మా
యావిధంబునఁ బోయి కౌఁగిట
నానుకొని తమి దెల్పి యాడిగ మాచరింతున్. 1

అనుచుఁ జప్పుడు సేయ కెప్పటి
యట్ల మెల్లనె పొంచి డాసిన
వనిత క్రీగన్నులనె శంభునిఁ గనుచు నగుచు. 2

నిగిడి ముందర కూఁగి వడి నం
దియలు ఘల్లన కొప్పు వీడఁగ
దిగువ కురికి లతాంగి మిక్కిలి తీవ్రగతిని. 3

బెగడు లేడి తనంబునను శివు
బెదరి చూచుచు మేనితావులు
బుగులు కొనఁ గనుఁబడక చనెఁ బూఁ బొదలలోనన్. 4

వ. ఇ ట్లక్కవడి న క్కహానామోహానాంగి తన్ను గికురించి యెక్క డేనియుఁ బోయినఁ బెద్దయుఁ బ్రొద్దు చింతించి యెద్దియుఁ జేయ నేరక నిశ్చేష్టితుండై యప్పు డయ్యష్టతనుం డాయెలనాగ యూఁగిన తూఁగు టుయ్యలఁ గదియం బోయి యే మనుచున్నాఁడు.

జంపె:—

అపుడు సఖి కేల నిన్నంటె నో పచ్చిపగ
డపు తీఁగె నీ వేమి తపము చేసితివె. 1

బాల గూర్చుండె నీపై నిపుడు తూగు టు
యాల్యాల నీ వెంత భాగ్యంబుఁ జేసితివె. 2

నడఁబోణి నిన్ను మూర్కొని గారవించె నో
ననబంతి, యెంత పుణ్యంబుఁ జేసితివె. 3

క. అనిపలికి కలికి ముసు దుమి
కిన యెడకుం బోయి యడుగు కెందమ్ముల హ
త్తిన లత్తుక కుచముల చం
దనువుం బొడి కొప్పువిరులు దాఁ గని యచటన్.

వ. విరహోన్మాదంబున శివుఁ డేమేమి సేయు చున్నాఁడు.

ఏకతాళి:—

తనరుచుఁ జెలివిరి - దండలు గొని మూ
ర్కొను మూర్కొని తమిఁ - గనుఁగవఁ జేర్చున్. 1

పణఁతుక లత్తుక - ఫాలతటంబున
నిడుకొను నిడుకొని - యెంతయు నలరున్. 2

చెలి గంధముపైఁ - గలయ నించుకొనుఁ
గలయ నించుకొని - నలుఁగడ లరయున్. 3

వ. అప్పు డెట్టువలెను.

జంపె:—

జవరాలి విరిసరులు - శమనారిచే నమరెఁ
బూవిల్తు మీఁదఁ బ్రతి - భూనెనో యనఁగన్. 1

సుదతి లత్తుక శివుని - నుదుటఁ దగె మరు మదము
కొంచ దీర్చి మరుకన్ను - గూర్చుకొనె ననఁగన్. 2

చెలి గంధ మభవు మై - నలరె మరు తూపులకు
నలకి ధరియించు వజ్రాంగిజో డనఁగన్. 3

వ. అప్పుడు కప్పుకొన్న తమకంబున నయ్యెప్పులాడి చనిన యడుగుల చొప్పునంజని కప్పుమెడవే ల్పే మను చున్నాఁడు.

ఆది:—

డానిఁ జేరు టెన్నఁడో వెడవింటి
వానిఁ గేరు టెన్నఁడో
ఎదను హత్తు టెన్నఁడో దాని చిన్ని
పదము లొత్తు టెన్నఁడో 1

పాటఁబాడు టెన్నఁడో దానితో ముద్దు
మాట లాడు టెన్నఁడో
మేలు దెలియు టెన్నఁడో నను గేలి
గలియు టెన్నఁడో 2

సేద దేర్చు టెన్నఁడో విరహాబ్ధి
నీద నేర్చు టెన్నఁ డో 3

వ. అని మోహినీ విలాస తత్పరుండై శంభుండు చరాచరంబులఁ జూచి యేమని యడుగు చున్నాఁడు.

ఆహిరి - పదము:—

కలికిఁ గానరె మరువంపు - మొలకలార - యీడఁ
జిలుకల కొలికిఁ జూడరా - చిలుకలార

కులుకులాడి యెందుఁ బోయెఁ - గోలఁకులార - ముదు
చిలుక యేదె జాజిపూవు - ములుకులార
ఎమ్మెలాడిఁ జూపరె కెం-దమ్ములార - పసిఁడి
బొమ్మ యిందు రాదుగా కుం-దమ్ములార
కొమ్మ మీరు గనరె పూవుఁ - గొమ్మలార ...
... ...
కలువకంటిఁ గంటిరె చెంగలువలార -'అల్ల
చెలువఁ జూపరె రాయంచ - చెలువలార
వగలాఁడిఁ గానరె కేళి - నగములార - మీలో
మృగవిలోచనఁ జూపరె - మృగములార.

వ. అని చరాచరంబుల నడుగుచు నుడురాజశేఖరుం డగ్గమును గుబ్బెత నెక్కడం గానక గుడుసుకై దువవోరకొడుకు నేయు గుసుకులకు నుడివోని తుందుడుకులం బడిపడి యడరు బడలున నొడలు మఱచి నడచునెడఁ దడఁబడుచుఁ గొన్ని తరువులం బొడగని యే మను చున్నాఁడు.

త్రిపుట:—

నారి యంటఁగ నవ్వఁ గన గా
నంబు నేయఁగఁ జూచితిరె సహ
కార కేసర తిలక బంధూ-కంబులార. 1

వనిత మొగసిరి యధరసుధ నెర
నునుప దర మిడ ననిచితిరి బళి!
కనక వకుళ కురంట కాశో-కంబులార. 2

చెలువయూర్పుల ననుచు వావిలి
చేసవనె దగు కర్ణికారమ
యలరు బొందితి వఱవ నీతోఁ - బలికె నటవె. 3

వ. అని దశదోహదంబులు గనిపించ తరువులం బలుకుచుఁ జరియించిన యచ్చంద్రధరు పురోభాగంబున వనదేవతాసతులు తోడిచేడియలుగ సమ్మాయలాడి కుసుమాపచయక్రీడ గావించు చుండె నది యెటువలెను.

రగడ - ఏకతాళి:—

ఓ మగువా పనసా మఱవీడా
మామిడి విడువని మామని వీడా
పొగడదండ నిను బొగడెద నీవా
బుగులుకొనెడి విరిపొదలో నీవా
సోలి గేదఁగులఁ జూడు పరాకా
కేలఁ గిల్లినది కెంజిగురాకా
వలపు లూరె విరవాదులు చాల
పొలఁతుక యిది విరిపుప్పొడి చాల
ఒడి నించితి వవియును మంకెనలా
అడుగఁ జూచె దహాహా లంకెనలా (?)
పూచిన కింశుకములఁ బోడుదమా
కాచిన నిమ్మల కడ నాడుదమా
అల చిలుకల రాయిడి సేయకువె

నలువగు గొజ్జఁగి నన గోయకువె
మగువ మెట్టదామర మెట్టితివా
జిగి వావిరి చెవిఁ బెట్టితివా

వ. అని యొలదోటవేల్పుకన్నియలతోఁ గ్రొన్ననలు చిదిమి యా వన్నెలాడి కన్నులవిల్తు పగదాయ కన్నుల ముందరఁ గొన్ని చిన్నెలఁ బోయెనఁట యెటువలెను.

త్రిపుట:—

జాళువా జిగి చందు నిజభుజ
మూలకాంతులు బయలు సేయుచుఁ
గేలి కంపని కొమ్మఁ గైకొను వేళ బాల. 1
జాలునీవియు నాభితీరును
నూఁగుసోరును జూపు పొడవున
మించు తీఁగెకు నిగుడు నప్పు డచ్చారువదన. 2
బిగి చనుంగవ యుబిరి బంగరు
నిగనిగల్ గనఁజేయుఁ బూవుల
తెగలఁ జిదిమియు పయఁట నిమునెడఁ జిగురుఁ బోణి. 3

చ. ఇటువలెఁ బెక్కురీతుల వహిం
గని యవ్వని జాలు పైఁటతోఁ
జిటిపొటి చెమ్మటల్ వోలఁకు
చెక్కులతో నెలదేఁటి రంతుతో
నటు నిటు నోరమోమిడు నో
యారముతో నొక పొన్నగున్న చెం

గట మయినేద దీర్చుకొను కాంతఁ
గనుంగొని శంభుఁ డుబ్బుచున్. 4

వ. ఆఁకలిగొన్న వాఁ డమృతంబు గన్న చెన్నున తృష్ణాతురుండు చలిపందిరిఁ జెందిన చందంబున నానందించి యక్కుందరదన ముందరఁ జేరి యే మను చున్నాఁడు.

శ్లో. మాం పాహి మోహిని దయాం మయి సంవిధేయి
వక్షస్థలే తవకుచౌ కలితాంగ రాగౌ
సంఘట్ట యాధరసుధా మపి దేహి మహ్యం
త్వచ్చిత్తవృత్తి రధునా దయిత స్తవాహం.

శా. హేరాళంబగు బాళిఁ దాళుకొన లేకే నెంతొ చింతింపఁగాఁ
జేరం బిల్వవు గారవింపవు దయన్ జేపట్టి వింతేనఁటే
నేరం బెంచి మరుండు న న్బాదువఁగా నీకెంత సంతోషమో
యీ రారాపులు మాని యేలుకొనవే యేమే జగన్మోహినీ.

జంపె:—

అలివేణి నీనుదురు-వలె వెలయు ననికదా
యల బాలచంద్రు శివ - సావహించితిని. 1
కలికి నీనడలతోఁ - గలహించు ననికదా
అల గంధగజము గం - డణఁచి వేసితిని. 2
కలకంఠి నీచూపు - బెళుకు గలదనికదా
అల లేడిఁ జేపట్టి - యాదరించితిని. 3

నీలాంబరి - పదము:—

నీవాఁడనే చెలి నీవాఁడనే
మోవి తేనియ లిచ్చి - ఠీవి న న్నేలవె.

తలయె త్తి చూడవె - పిలిచి మాట్లాడవె
పలుమారు వేఁడిన - చల మేల చేసేవె ॥ నీవాఁడ ॥ 1

మదనుఁడు పగవాఁడె - మనసు నిలుపనీఁడె
కదిసి దగ్గరరావె - కౌఁగి లియ్యవె ॥ నీవాఁడ ॥ 2

ఈడ నెవ్వరులేరె - యీ పొద రింటిలో
వేడుక నొకసారి - కూడి యుందము లేవె ॥ నీవాఁడ ॥ 3

నాదనామక్రియ :—

ఔన ! నేనింత - యాయాస పడఁగాను
మౌనమున నున్నావు - మాటాడ వేటికె
కానవె నినువంటి - కఠిన చిత్తముదాని
పూని కౌఁగి లియ్యవే ఓ ! భామ
నేను నమ్మితిఁ దాళలేను మ్రొక్కెదనే.

వ. అని వేడుకొను వేడిచూపులవేల్పుతో వెలఁది యే మను చున్నది.

నాదనామక్రియ:—

ఇదియేమి పరమేశ - యేల యీతమి పుట్టె
మదను గెలిచిన నీకు - మఱి మోహ మున్నద ?
మదిలోన నన్ను నొక - మగువ యని తలపోసి

పదరితే యొద్ది కౌన - ఔర ! నీ
హృదయము శోధింప - కిపు డేటిమాట.

వ. అని చెప్పి శివుఁడు కనురెప్పవేయు నంతలో భ్రమఁ గప్పి యప్పడంతి యంతర్ధానంబుఁ జెందిన నింతటిలో నయ్యొందు వదన యెందుఁ బోయెనో యని దిగులుపడి నలుగడల వెద కుచుఁ దిరుగు చుండె మఱియు నెటువలె.

చూర్ణిక:—

తదను తనుకాంతివాహినీ మోహినీ మానినీమణీ
సందర్శ నోత్కంఠయా ఏతసిత స్తతః పరిసృత్య
నీలకంఠ స్తదకంఠవనప్రదేశే పురోభాగభాసమానం
వలక్ష పక్షచలోభయపార్శ్వ విజిత చామర విరాజితం
విభాసిత వికసిత పుండరీకఘటా ఛాయా సమాచ్ఛాదితం
కనకమయ సరోజభాజనపుంజమధ్య రంజితకింజల్క
మంజులదీప్తి దీపికాశిఖా రాజనీరాజిత మరంద
మకరంద రసాస్వాద ప్రముదిత మత్తభృంగాంగనా
సంఘ మంగళ గాయకవ్రాత సంగీతభంగీలలాసం
సముత్తుంగ తరంగమాలికా తురంగావళీ సమారూఢ
కరకలిత శబరకరపాల నిరనూనుమకుమార సేనావృతం
కాదవేదండ మండిత రమాసమం
చిత నిజ జీవనాసక్త స్వాంత పెగంతరాగత ద్విజవర
విరాజమాన నినా దాశీర్వాద సంపన్న కల్హార పరాగ

చందనచూర్ణ వాసనావాసితం నికటతటి శోభమాన
ఫేనదుకూల సుస్మితం సరోవర సార్వభౌమ మద్రాక్షీత్.

వ. ఇటువలె మహి దోలంకు కోలంకు దన కెలంకునం గని
కలంకు దీరి తత్తటంబున నొక చిత్రపటంబు గనంబడిన
హృత్పటంబు దిటంబు మిక్కుటంబుగాఁ జెంగటికిం బోయిన
నచ్చట నమ్మటుమాయలాడి జలకేళిఁ దేలుచుండె నల యెటు
వలెను.

లయగ్రాహి:—

సోలుచు సరోజములఁ జాలుచుఁ బరాగముల
రాలుచు రథాంగివలె వ్రాలుచును హాళిన్
గ్రోలుచు మరందములఁ బోలుచు మిళిందముల
వ్రేలుచు దరీలతల దూలుచును గేళిన్
దేలుచు జలేభముల గూలుచు మృణాళముల
జీలుచు మరాళములఁ దోలుచును బాళిన్
జాళుచు ఖగాశ్వు(?)ని నేలుచుఁ గొలంకు దయ
మాలుచుఁ దొగస్నేలఁగఁ జాలుచుఁ జెలంగెన్.

వ. ఈ వడువున జలక్రీడ లాడు నమ్మాయలాడిని జూడ వేడుక
వడి యాడకుం జని యా క్రీడా విట చూడామణి యేమని
హర్షించు చున్నాఁడు.

కుఱుచజంపె:—

సొలపుగాఁ దలయెత్తి చూచె - మరుల
వెలయించె మరుబారి వీచె.

మచ్చికను నా గుణము మెచ్చె - మనసు
వచ్చి మా రుత్తరువు లిచ్చె.
చాటు కేఁగుటకు కనుగీటి - తగిన
చోట రతిదేల్తు నని చాటె.
ఇంత చన వొసఁగినది కాంత - యేల
యంతరంగమున కీఁ వంత.

వ. అని కలంకు మాని కొలంకున నలుకుఁడు వినఁబడకున్నఁ గ్రన్నన బయలుదేరి, యా మాయదారి నందుఁ గానక దీన వదనుండై మదనవైరి యే మని ఖేదపడు చున్నాఁడు.

ద్వి:—

అయ్యయో నా మోహ మారడి చేసి
యొయ్యారి చేఁజిక్కియును జిక్క కరిగె
నలసితి సొలసితి నంగజుధాటి
నిలువ లేనంటి మన్నించవే యంటి
వలవంత నే నెంతవడిఁ దెల్పుకొన్న
నెలఁత మాఱాడ కుండెను గొంతసేపు
మాటలఁ దేలించి మఱికొంతసేపు
జూటుతనంబున సురిగె నెక్కడికొ
దాని దూఱఁగ నేల తగిలినబలిమి
నైనఁ గైకొనని న న్ననవలెఁ గాక
ఐన నావంటి భాగ్యము లేనివాని
కా నెలంతుక కూట మది యేలదొరకు
ఆచన్ను లా కన్ను లా విలాసంబు

లా చెక్కు లా టెక్కు లా యొయ్యారములు
ఆ యంద మా చంద మా ముద్దుమాట
లా యొడ లా తొడ లా బిటారములు
కన్నులఁ గట్టిన కైవడిఁ దోఁచు
చున్న దెక్కడఁగాన నువిదఁ గ్రమ్మరను
ఈ వియోగసముద్ర మే తెప్పఁ గడతు
నీ విరహానలం బే వంక నార్తు
నింతి యెక్కడవచ్చె నే నేల దీని
వింత చెల్వము జూచి విరహ మందితిని
ఇంక నెప్పుడు చూతు నింతి నటంచు
శంకరుఁ డత్యంత సంతాప మంది
కనుదోయి నీరు గ్రక్కన గోటమీటు
కొనుచు నల్గడలు గన్గొనుచు దైన్యమున
నెలుఁగు రాలుపడంగ నింపు దొలంగఁ
గొలని సైకతభూమి గొబ్బున వ్రాలె.

వ. ఈప్రకారంబునఁ గాసార తీరంబునఁ దోరంబగు పువ్వు టీరంపు పుప్పొడి దుమారంపు నిప్పుకుప్పలపైఁ బొరలుచు మరులునం దెరలుచుండె నప్పు డెటువలెను.

జంపె:—

చిఱుత మారుతముచేఁ జెదరు విరిపుప్పొడులు
కఱకంఠునకు మిణుంగురులవలె నుండెన్. 1

మెట్ట కెందొగల జిగి చుట్టు గనుపట్ట విను
జుట్టుదొరకు దవాగ్నిఁ జూచి నటు లుండెన్. 2

బాళి గులుకు మరాళపాళి మధుపాళికలు
శూలికే శూలములు చూపిన ట్లుండెన్. 3

వ. అప్పుడు పార్వతీపతి కొలంకువంక చూచి భ్రమసె నట యెటు వలెను.

ఏకతాళి:—

తరుణి గుబ్బ లని తామర మొగ్గల
దొరసి కానియెడఁ దుందుడు కొందున్. 1

కలికి కన్ను లని కలువలఁ గని ప్రియ
మొలసి కానియెడ నసురుసు రనును. 2

సుదతి కంఠ మను సొక్కున శంఖము
గదిసి కానియెడఁ గళవళ పడును. 3

వ. ఈచందంబున డెందంబునఁ గుంది తన్ను సంత నొందించు మందానిల శరచ్చంద్ర కందర్పులఁ గూర్చి యే మను చున్నాఁడు.

త్రిపుట:—

వలచు నీకు మఱి (?) మేతగొను చిలు
వలను వలయముఁ జేసి మెట్టితి
తలఁప వామైన మందానిలమ నీవు. 1
గరిమ నాపేరిచ్చి దోషా
కరుఁడ వగు నిను మౌళి నునిచిన
కరుణ దలఁచఁగ నేచెదవు నీ.... 2

జగము కామవశుండు శివుఁ డన
సగము దేహము మగువ కిచ్చిన
తగులు దలఁచఁగ నగడుపఱచగ దగునె మదన. 3

గీ. అనుచు లేచుచుఁ బొరలుచు హా యటంచు
నట్టె బయ లాలకింపుచు నదిగొ కాంత
యని భ్రమసి బయలు కౌఁగిట నానుకొనుచు
నువిద లేకున్న నడలొందు చుండె నపుడు.

కులుచజంపె:—

విరహాభావమున నిటుల - కొలనికడ
వివశుఁడై శివ్రుఁడుండఁగ
హరిమాయ యావేళను - చిలుకయై
యరుదెంచి యిటు లనియెను.

మధ్యమావతి:—

ఈలాగు చింతింపకు
ఈలాగు చింతింప కిందుశేఖర యింత
తాళు పరాకు చిత్తములోన
జాలి వలదు నీకు జవరాలిఁ జూపెద. 1

మాటికి నీవింత మనఃఖేద పడఁగాను
బోఁటికి దయరాక పోదు, నావెంట న
చ్చోఁటికి రావే, కొంకక మగు
ధాటికి దేవా,నీ వన్నిట మేటివి గావా. 2

మత్త చిత్తమున...గూయఁ గోయిల తల
రొత్త నియ్యకు సామి కెలఁదోఁట వలరాజు

కత్తులబోసు తేటులబారు
జిత్తులుపూను, నింతటి వేలు పిత్తులలోసు ॥ ఈలాగు ॥ 3

వ. అని కపటనారాయణి ప్రేరితయై వచ్చి యచ్చిక మాటలాడు నచ్చిలుక కభిముఖుఁడై యలరుచు బంచముఖుం డేమనుచున్నాఁడు.

పంతువరాళి:—

పల్లవి :—

కలికిఁ జూపవె యో చిలుకా - కలికిఁ జూపవె
పలుమారు ననుఁ జేరి - యలయించి పోయెను
మొలక ప్రాయపుఁ గొమ్మ - వెలయు ముద్దులగుమ్మ ॥
తళుకు బంగరుబొమ్మ - తగిన దీని
వలపునఁ జెందు - వలవంత యెంతయు
నెలఁతకుఁ దెలుప కీ - నెంజిలి దీరదు ॥ కలికి ॥

కోరినప్పుడె వచ్చు - గ్రుచ్చి కౌఁగిటఁ జేర్చు
గారవించఁగ నేర్చు - కలయ ననుఁ
జేరి యాడిన మాట-చెవిబెట్ట దిపుడా యె
య్యారిఁ జూపిన మ్రొక్కి-నైన వేఁడెదఁ గాని ॥ కలికి ॥

చిగురువిల్తుడు ముంచె - పొగరుతుమ్మెద మించె
దగరుకోయిల పొంచెఁ - దాళనని
దిగులొందఁగా మరుని - తేజివైనఁ గాని
యగడుసేయక ప్రేమ - నాదరించితి వింతె ॥ కలికి ॥

వ. అని ప్రియంబులు చెప్పి యచ్చిలుకపలనఁ జెలువ యున్న యన్నెల వెతిఁగి తహతహ దొఱఁగి యుత్సాహ తరంగి

తాంతరంగుఁడై కురంగకరుండు కురంగటి పొద రింటిలో
న మైలుంగుఁ బోఁడిఁ గనుంగొనె నఁట యెటువలెను.

త్రిపుట:—

పైఁట దొలఁగ బటాకబయు లగు
బటువు గుబ్బలమీఁదఁ జుక్కల
సాటిరైయె ముత్యాల సరములు నీటుగులుకన్. 1

కమ్మకప్పురతావి వీడెము
కావి నినుమడి గాఁగఁ గ్రొంజిగి
కమ్ముకొని కెమ్మోవి కెం జిగు రెమ్మె మీఱిన్. 2

లీల సురతక్రీడ కున్ముఖు
రావివలె విరిశయ్య నలరెడు
బాలఁ గనుఁగొని బాళి నలయఁగ శూలపాణి. 3

అష్టకము:—

కదియ వచ్చిన మేని కాకను
గ్రమ్మి పూఁబొద వాడఁగాఁ
గొదమ తుమ్మెద లూర్పు సెగలని
కూడకూడని పాడఁగాఁ
బదరు మదనుని తూపు లాయము
పట్లు పలుమరు గాడఁగా
ముదిత ముందరి కరిగె శంభుఁడు
మొనసి ముచ్చట లాడఁగా.

క. ఈలాగునఁ దనుఁ గదిసిన
కైలాస నివాసుఁ జూచి గ్రక్కున పైఁటక్

బాలిండ్లఁ గప్పుకొంచును
లీలావతి తత్తరమున లేచి నిలిచినన్.

వ. కట్టిడి తనంబున నష్టుగున తను వెతలం బెట్టి సంసారం బుట్టు
వెట్టినంబు(?) గనుపట్టి దిట్టతనంబుతో శివుఁడే మను
చున్నాఁడు.

ఆ. కొమ్మ లేవ నేల కూర్చుండు కూర్చుండు
మెచ్చవచ్చు బాల మేలు మేలు
చాన నీదుపలుకు సత్యంబుసత్యంబు
సకియ వినయ మింత చాలుఁజాలు.

వ. అనిన మందహాసంబుతో నయ్యిందువదన యే మను చున్నది.

ఉత్తర ప్రత్యుత్తర పదము:—

నీవంటి దేవర వచ్చిన తఱి నిటు లేవ కుందుదురె రుద్రా
దేవుఁడ నని నను నీవెఱిఁగితి వఁట యీ వెత సేతువె బాలా. 1
ఏ వెతలను జేయను నీవు నన్నెఱుఁగక బడలెదు రుద్రా
ఈ వనమున నీ విటువలె డాఁగిన నెవ్వఁ డెఱుఁగునె బాలా. 2
డాఁగిన దానను గా నేనెప్పటి దారినె యుంటిని రుద్రా
ఏగతిఁ దాళితి వీ విరహమునను వేగుచు నుండఁగ బాలా. 3
కాఁ గలిగిన కార్యమునకుఁ దాళక కడు తొరపడుదురె రుద్రా
నేఁ గన నెక్కడ నెలఁతల కీటువలె నిలుకడ భావము బాలా. 4
చెలువలలో నను జతచేసిన నేఁ జిక్కుదు నటరా రుద్రా
చెలిమి మీఱ నిఁక జిక్కఁగ నిలువదె జీవము వినవే బాలా. 5
చల పోరామిక లేటికి యరవిరి శయ్యకు రారా రుద్రా
బళి! యిటులైతే బ్రతికితి నాయొడిపైఁ గూర్చుండవె బాలా. 6

ఔరౌరా ! నీ వెంతటి బలు కఱ్ఱ్యాఱితిగాఁడవు రుద్రా
సారెకు మాటల జాగుసేయ కిఁక చేరిక గావే బాలా. 7

వ. అని మఱియు నే మను చున్నాఁడు.

జంపె:——

మది నీవెగతి యనెడి మగవాని బాసిచను
నదయభావం బెటుల నొదవెనే నీకు. 1

వెంటఁబడి వేడుకొను విటుఁ బాసి వనములో
నొంటి నిలఁ జిత్త మెటు లొప్పెనే నీకు. 2

గమకించి ననువంటి కాముకుని నలయించు
కొమ రెటుల దైవ మొనఁగూర్చెనే నీకు. 3

రేవగుప్తి - పదము:——

చేరరావె ముద్దు బెట్టవె యో ముద్దుగుమ్మ
వేరుసేయ నేలె నీసహావేదన గాఘున్నో లేనె.

తాలిమి నిలుపఁ జాలనె యోంపరాని
తాపమున నీకను దాళలేనె
యూరకె నన్నిలాగు నేచ నేలనె
వాలుగంటి వీరివారి వలెను జూడ కొకసారి. 1

వలరాజు పట్టపుఁ జిలుకవె నిండుతావి
వెలయు మరునంపు మొలకవె తేనె
లొలుక సొగసు మీఱె పలుకవె
పలుగంటి నామోవి నుంచి పైకొని ప్రేమఁ గులుకవె. 2

ఓరి రారా యని జీరవె నా తళుకుఁ జెక్కుఁ
గూరిమితో గోరఁ జీరవె మదిలోనఁ
గోరికతో నన్నె కోరవె సారె
సారెకు చలపోరక మారుని కేళిఁ గోరవె॥ చేరరావె॥

వసంతతిలకము:—

ఆలించవే మనవి - యక్కునఁ జేర్చుకోవె
వాలాయమున నిన్ - వలచివచ్చితిఁ గల్లగాదె
ఆలస్య మేలె భువ-నైక విమోహనాంగి

... ...

వ. అని మట్టుమీఱిన మోహంబుఁ బట్టలేక కైలాస పట్టభద్రుండు డాగుబ్బెతం గవిసె నప్పు డెటువలెను.

కులుచజంపె:—

వీడె మొల పులివన్నెపట్టు, తో డిమ్ -
తోడఁ గనఁబడె లోని గుట్టు
ఊడె నును కెంజడలగుంపు, శివుని -
గూడె మోహపు నిదుర మంపు. 1

అట్టె మోహినిఁ జెట్టఁ బట్టె - కినుక
పుట్ట నది కీలుజడఁ గొట్టె
కొట్టుపడి నునుపైఁట ముట్టె - నింత
గొట్టెల యని కొసరి తిట్టె. 2

దిట్ట నగ్గలపుఁ దమి దొట్టె - దీని
బట్టి విడ ననుచుఁ జలపట్టె

పట్టువగ పసులు దలపెట్టె - నదియు
మిట్టిపడి శివు కేలుఁ దట్టె. 3

వ. అప్పు డెటువలెను.

త్రిపుట:—

చేల విడినది నేలఁ బడినది -
సిగ్గు బాయుట యెగ్గు డాయుట
నీలకంఠుఁడు దెలియఁ జాలక - బాళి మీఱె. 1

నిలువ కేఁగెడి చెలువ వెంబడి -
నిగిడి పోకుము పోకువే యని
పలుకుచును వడి నేఁగి జాతెడి - పైఁటఁ బట్టెన్. 2

కేలుఁ దట్టిన బాల గట్టిగ - కౌఁగిలి పట్టుకఁ జిక్కితివె గ
య్యాళి యనుచును హాళిఁ గౌఁగిట - నలముకొనియెన్.

చ. అడుగులు దొట్రిలంగ నిటు లంగనఁ గౌఁగిట నుంచుకొన్న య
ప్పుడె తనులెల్ల జెమ్మరిలఁ బోరన జాఱిన శుక్ల మేలులై
మడుఁగులు గాల్వలై ధరణిమండలి సోఁకిన చోటు లెల్లఁ బు
త్తడియును వెండియై తగ నతండును గాంచెను బారవశ్యమున్

వ. అప్పు డెటువలెను.

త్రిపుట:—

పారవశ్యము మాని లోచన -
పంకజంబులు విచ్చినను శ్రీ
గారవన మెప్పంటి సభయై కానుపించెన్. 1

హారకుండల మకుటమణి కే-
యూరములు కటకాంగుళీయక
హారములు కనకాంబరము చెలు-వంబు గులుకన్. 2

ఇంతి రూపము మాని శ్రీహరి -
యెప్ప టట్లు సభాస్థలిని శ్రీ
కాంతతో వసియించె నవ్వు మొగంబు మెఱయన్. 3

హృదయ మను నుదయాచలంబున -
నెక్కి బ్రహ్మజ్ఞాన భానుఁడు
పొదల నది హరిమాయ యని శం-భుఁడును దెలిసెన్. 4

వ. అప్పు డెటువలెను.

జంపె:—

దామోదరుని జేరి - తగు బ్రహ్మఋషులతో
తామరసభవుఁడు వే-దములచేఁ బొగడెన్. 1

కురిసె విరు లవ్వారి - మొరసె వేల్పులభేరి
సురలు గొనియాడి ర-ప్సర లాడి రపుడు. 2

స్వామి నీమాయ నె-వ్వఁడు దెలియు నని నవ్వు
మోముతో శ్రీలక్ష్మి - మురహరుని బొగడెన్. 3

మఱది నెన్నివిధాల - మరులుకొల్పితి ననుచు
గిరిజ యంజలి చేసి - కీర్తనలు సలిపెన్. 4

వ. ఆ పురుషోత్తముని బహు పరివారంబులు కైవారంబులు
సేసి భారతీ ధవళాక్షి ధవళము బాడె నట యెటువలెను.

ధవళము:—

జయజయ! దేవముకుందా!
జయజయ! పరమానందా!
జయజయ! హరిగోవిందా!
జయజయ! ఘనగుణబృందా!.

తామర సాయత నేత్రా!
శ్యామల కోమలగాత్రా!
శ్రీమహనీయకళత్రా!
స్వామి విచిత్రచరిత్రా!.

వ. అప్పుడు మఱియు నెటులనెను.

క. చామరము విసరు కొంచును
దామోదరుఁ బొగడు కొంచుఁ దాళధ్వనితో
వేమరు నటియింపుచు వీ
ణాముని నారదుఁడు శోభనము వినిపించెన్.

శోభనము:—

బంటు పంతము చెల్లె - భామ రూపమున ము
క్కంటిఁ జిక్కుల నిడిన - కమలనేత్రునకు ॥ శోభనమె ॥ 1
బాలుఁ డాడిన యట్టి - పలుకు చేకూర్చుటకు
వేళమై కంబమున - వెడలు నరహరికి ॥ శోభనమె ॥ 2
అటువంటి దిటువంటి - దనరాని మాయచే
ఘటియింప రానిదే - ఘటియించు హరికి ॥ శోభనమె॥ 2

వ. అప్పుడు పౌలోమి మొదలైన దిక్పాల బాలికలు హరికి మంగళహారతి యెత్తుచు మంగళము పాడి వేట యెటువలెను.

మంగళము:—

ఇందు వరదునకు - నిభ వరదానకును
మందరధరునకు - మంగళం. 1

కుందరదనునకు - గుణసిద్ధి కాశ్రిత
మందారునకును - మంగళం. 2

మాయల సామికి మంగళం దయ
మమ్ముఁ బ్రోచు ఘనునకు మంగళం. 3

వ. ఆ సమయంబున నిర్మల స్వాంతుఁడై గౌరీకాంతుఁడు వీడిన జటాకలాపంబులు చక్కఁ బెట్టుకొని, యూడిన గజచర్మ వ్యాఘ్రాజినమ్ములు సవరించి కట్టుకొని, తన యోగప్రభావంబున లజ్జాపవాదశంకాకళంకంబులు లేనివాఁడై బ్రహ్మేంద్రాది బృందారక బృంద సంస్తూయమానుఁడై ముకుందుని జేరి ముకుళిత కరకమలుండై యేమని స్తుతియించు చున్నాఁడు.

శ్లో. మాయాయై తరవాణి విశ్వవిబుధ శ్రేణీశ మనోవాక్పథా
దూరాయై వినుతిం కిమస్తి హి మహత్తే దేవ లక్ష్మీపతే,
జ్ఞాతుం తన్మహిమాన మేత్యపతితో భ్రాంతో హామత్యాగసా
క్షంతుం మే ర్హాసి కర్మశర్మకరణే దేవేషు రూఢో భవ.

వ. అనిన ముకుందుండు ఏమని యూరడింపు చున్నాఁడు.

జంపె:—

నా మాయ త్రోయు - టెంత ప్రయత్న మీ వింత
యేమొ యని కనుఁగొంటి - వింతెకా కభవ! 1
ఏనంతఁ జెంద నీ - కేల యొకరికి భ్రమ
నీ వంత యజ్ఞుఁడవె - నిఖిల లోకేశ! 2
మది నెంచ మనలోన - మనకు భేదము గలదె
ఇది యేమి యుపచార - మిపుడు పరమేశ! 3
దేవతలలో మహాదేవుఁ డను విఖ్యాతి
నీవె దాల్చుట లోక - మెఱుఁగదె పురారి! 4

వ. అని చెప్పి పరీక్షిన్నరేంద్రునితో శుకయోగి యే మను చున్నాఁడు.

జంపె:—

హరియంత బ్రహ్మాదే - వాది దివిజులఁ బనిచి
పరమ సౌఖ్యము లొందెఁ - బద్మతోఁ గూడి. 1
మనుజేంద్ర యీ విష్ణు - మాయావిలాసంబు
వినినఁ జదివిన లిఖించినఁ బఠించినను. 2
జనులకుఁ జిరాయువును - సంత తారోగ్యము ప
ఘనత నైశ్వర్యములు - గలుగు హరి కరుణను. 3
అటు గాన నీవును గృ - తార్థుండవైతె వన
జటినిఁ బూజించి నృపచంద్రుం డను నవరెన్. 4

ద్వి:—

అని దయాధిక గుణోదారుని పేర
దనుజేంద్ర సేనా విదారుని పేర

అతుల కౌస్తుభరత్నహారుని పేర
యతి మనఃకమలవిహారుని పేర
సరస గుణోపాంగచారుని పేర
సురుచిర నవనీతచోరుని పేర
తత పతు పేరఁ బద్మ దళాక్షు పేర
నత పక్షు పేర దైన్యవిపక్షు పేర
ఖగయాయి పేర లోకవిధాయి పేర
నగధారి పేర పన్నగహారి పేర
వనమాలి పేర పావనకేళి పేర
ఘనదేహు పేర శ్రీకర బాహు పేర
క్రతుపాలు పేర భక్తకృపాళు పేర
ప్రతిలేని మదనగోపాలుని పేర
నంకితంబుగఁ దత్కటాక్ష ప్రభావ
సంకలిత కవిత్వ సాహిత్యశాలి
కంకంటి యప్పనాగ్రణి కుమారుండు
పంకజలోచన పంచబాణుండు
పాపరాజొసరించె బహుపదార్థముల
వ్యాపించి విష్ణుమాయావిలాసంబు
భూమిని తిలకించి బుధులెల్లఁ బొగడ
ఆమిత్రతారార్కమై విభాసిల్ల.

చెన్నపురి: 'వావిళ్ల' ప్రెస్సున ముద్రితము.—1955

		ప్రతి 1-కి రూ॥	అ
ఆంధ్రభారతవిమర్శనము, మల్లాది సూర్యనారాయణశాస్త్రిగారిది		అచ్చు	
ఆంధ్రనామసంగ్రహము, పద్యకావ్యము, మూలము	...	0	4
డిట్టో సటీక	...	0	10
ఆంధ్రనామసంగ్రహము, ఆంధ్రనామశేషము, సాంబనిఘంటువు, (నిఘంటుత్రయము) కాలికో	...	2	0
ఆనందరంగరాట్ఛందము	...	1	8
ఆంధ్రభాషాభూషణము, విమర్శతో	...	0	6
ఆంధ్రశ్రీమద్రామాయణము—జనమంచి శేషాద్రిశర్మగారిది, 3 సంపుటములు	...	15	0
7 సంపుటములు	...	18	0
ఆంధ్రచంద్రాలోకము, సటీక	...	1	4
ఉత్తరరామాయణము, చక్కనిహూర్పు	...	6	0
కవికంఠోక్తి	...	0	4
కవిగజాంకుశము	...	0	4
కవిజనాశ్రయము	...	1	0
కవిసంశయవిచ్ఛేదము, అడిదము సూరకవి	...	1	4
కవిరాజమనోరంజనము	...	1	4
కవిజనరంజనము	...	0	12
కళాపూర్ణోదయము	...	4	0
,, లఘుటీకానుక్రమణికతో	...	5	8
కృష్ణదండకము	...	0	2
కృష్ణరాయవిజయము	...	0	12
కాశీఖండము, శ్రీనాథునిది	...	3	8
క్రీడాభిరామము, శ్రీవల్లభరాయకృతము	...	1	8
కుచేలోపాఖ్యానము, సటీక, (భాగవతము)	...	0	8
కుమారసంభవము, నన్నెచోడకృతము	...	5	0
గయోపాఖ్యానము, ద్విపద (కృష్ణార్జునసంవాదము) గోపమంత్రిది		0	8

	ప్రతి 1-కి రూ.	అ.
గద్యపద్యసంగ్రహము, విద్వాన్ జ. వే. సుబ్రహ్మణ్యశర్మగారిది	0	12
గయోపాఖ్యానము, రామనామాత్యునిది ...	0	12
గరుడాచలము-యక్షగానము, పెద్దచ్చు ...	0	4
గణికాగుణప్రవర్తనతారావళి ...	0	4
గీతమంజరి, చిలకమర్తి లక్ష్మీనరసింహము ...	0	4
చాటుపద్యమణిమంజరి, ప్రథమభాగము ...	1	12
చిత్రభారతము, చరిగొండ ధర్మనగారిది ...	1	8
చెన్నపురీవిలాసము ...	0	8
చెన్నబసవపురాణము, అత్తలూరి పాపకవి ...	1	8
ఛందోదర్పణము (అనంతునిఛందస్సు) ...	2	0
జైమినీభారతము, పిల్లలమఱ్ఱి పినవీరభద్రకవి ...	2	8
తెనుఁగుసమస్యలు ...	0	3
దశావతారచరిత్ర, ధరణిదేవుల రామయమంత్రి ...	4	0
దసరాపద్యములు ...	0	3
దేశింగురాజుకథ (జంగంకథ) ...	0	8
ధనాభిరామము, నూరనకృతము ...	0	12
ధ్రువోపాఖ్యానము, సటీక (భాగవతములోనిది) ...	0	12
నరసభూపాలీయము, సటీక (కావ్యాలంకారసంగ్రహము)	3	0
నలోపాఖ్యానము, సటీక ...	0	12
నలచరిత్ర, ద్విపద, చక్రపురి రాఘవాచార్యప్రణీతము ...	2	4
నాచికేతోపాఖ్యానము, మిక్కిలి మల్లికార్జునకవి ...	1	0
నిర్వచనోత్తరరామాయణము ...	2	8
నిరంకుశోపాఖ్యానము ...	0	12
నీతిపద్యసంగ్రహము, సటిప్పణము ...	0	6
నీలాసుందరీపరిణయము ...	0	12
నృసింహపురాణము, ఎఱ్ఱాప్రగడది ...	2	8

వావిళ్ల రామస్వామిశాస్త్రులు అండ్ సన్స్,

పోస్టుబాక్సు 1372, 292, ఎస్ప్లనేడ్, చెన్నపురి. 1.